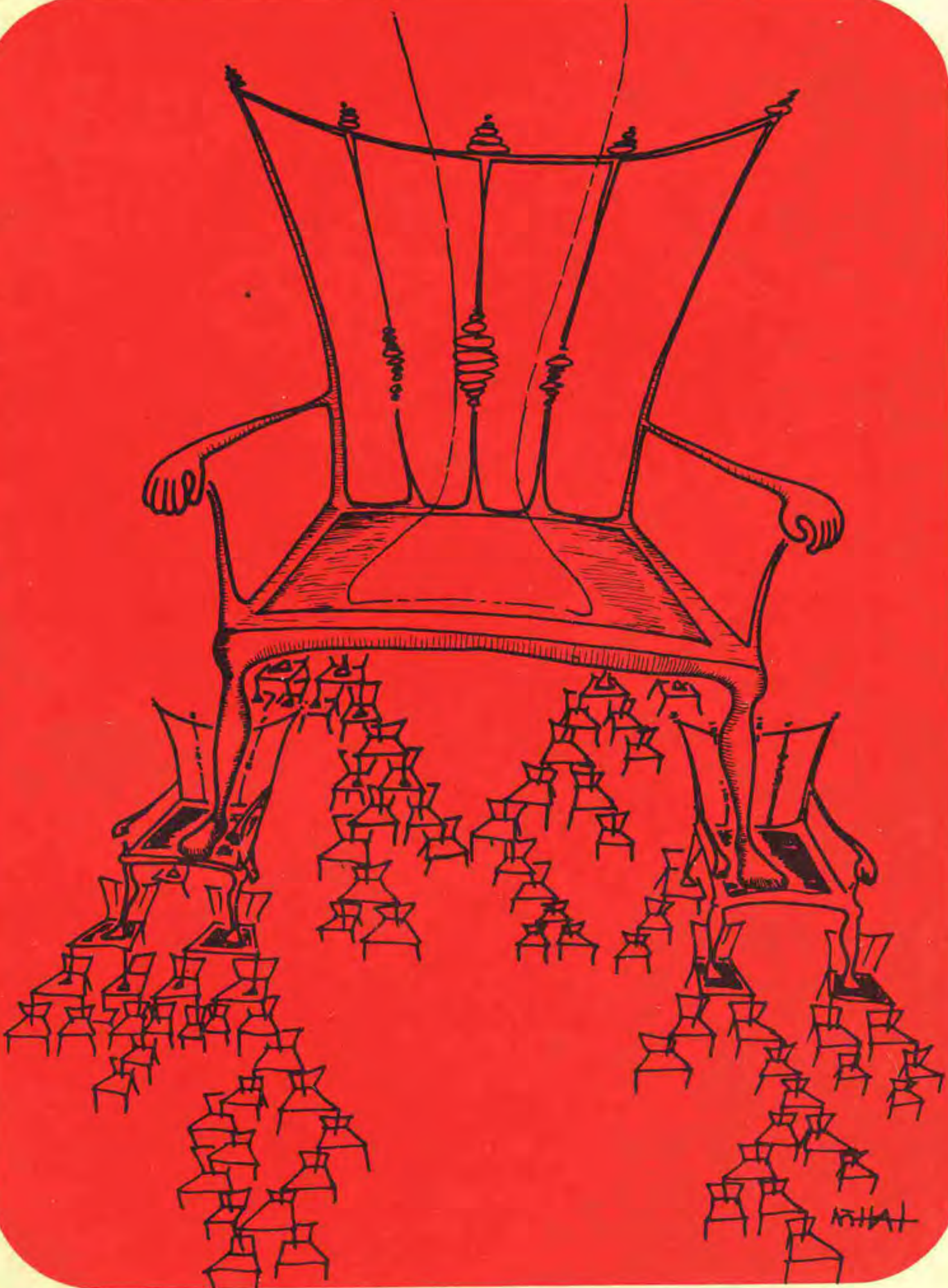
1974
Nisan
Sayı-16
7,5 TL.

yeni adımlar

aylık sanat ve siyaset dergisi

Ekonomi politik ilginç bir bilimdir. Bu konudaki güçlükler ve anlaşmazlıklar daha ilk adımda, şu çok basit soru sorulduğunda başlar : bu bilimin konusu tam olarak nedir? Ekonomi politiğin öğrettiği şey hakkında üstünkörü bir fikri olan basit işçi kesin bir cevap veremeyişini genel kültürünün yetersizliğine yoracaktır. Ama bu işçinin durumu, ciltler dolusu eser yazan ve üniversitelerde öğrenci gençliğe ekonomi politik dersleri veren çoğu bilginlerin ve aydınların durumundan pek farklı değildir. Ne kadar inanılmaz görünürse görünsün, şurası bir gerçektir : ekonomi politik uzmanlarının bir çoğu kendi bilimlerinin asıl konusu hakkında sadece çok belirsiz bir fikre sahiptirler.

rosa luxembourg

yeni adımlar
aylık sanat ve siyaset dergisi
NİSAN 1974
SAYI : 16

Yönetim ve yazışma : Garant İşhanı, 36/11, Cağaloğlu - İstanbul / Baskı-dizgi : Latin Matbaası / Kapak basımı : Evren Ofset / İzmir dağıtım : Kıvılcım dağıtım / Ankara dağıtım : Odak dağıtım / Abone : Yıllığı 75, altı aylığı 40 / Dış ülkeler : Yıllığı 125, altı aylığı 65 / Gönderilen yazılar basılsa da, basılmasa da geri verilmez. Abone ve havale : Orhan Suda, P.K. 1, Sirkeci - İstanbul.

Kurucuları
Metin İlkin - Orhan Suda
Sahibi
Orhan Suda
Sorumlusu
Emir Ünalan

DUYURU

Yenı Adımlar'ın düzenlediği 1973 Sabahattin Ali Hikâye Yarışması'nın gördüğü büyük ilgiyi ve **Seçici Kurul**'un oylama toplantısında ortaya çıkan teknik meseleleri, oylama sırasındaki konuşmaları, tartışmaları kamuoyuna aynen yansıtmanın ve yarışmaya katılacak hikâyelerde aranacak nitelikleri belirleyen bir «yönetmelik» hazırlamanın gerekliliğini gözönünde tutan dergimiz, 1974 yılı için bazı esaslar tespit etmiştir. Bu konuda ayrıntılı çalışmaların sonuçları Mayıs sayımızda yayımlanacaktır. Bu arada 1974 yılı Sabahattin Ali Hikâye Yarışması'nda ödül miktarının artırıldığını ve **birinciye 3000, ikinciye 2000 lira ödül verileceğini** öncelikle belırtiriz.

YENİ ADIMLAR

Metin İlkin

OLAYLAR VE YORUMLAR...

Bütün dünya işçi sınıfları ve halklarının kapitalizme ve emperyalizme karşı mücadelesi, can çekişen kapitalizmin, emperyalizmin şeytanca oyunlarına, baskı ve zulümlerine rağmen, görünüşte yavaş, ama özünde köklü bir ileri tarih aşamasını hazırlayan başarılarla devam ediyor. Avrupa, Amerika işçi sınıflarının geleneksel mücadelesinin hızlanmasının yanı sıra Asya halklarının mücadelesi, son yıllarda yoğunlaşıp keskinleşen Afrika halklarının bağımsızlık mücadelesi ve son aylarda, kapitalist iktisadi buhranın yükü de sırtlarına yıkılmak istenen İngiltere işçi sınıfı ve halklarının sosyalist disiplinle yürüttüğü mücadele ve Avusturalya işçi sınıfının buna katkısına tanık olduk.

Bir yandan da, Polonya Hükümetinin «kapitalist hükümetlerle yapılan ticarî anlaşmaların dokunulmazlığı»ndan yararlanarak İngiliz Hükümetiyle çıkar birliğini sürdürmesi ve dolayısıyle, çırpınan İngiliz burjuvazisine destek olması gözlerden kaçmadı.

İNGİLTERE

Uzlaşmacı sendika ve tabandan gelen baskı

Madencilerin yüzde seksen biri grev yapılması lehinde oy verince, Millî Madenciler Sendikası (NUM), 4 Şubat günü, 270 bin üyesiyle, Tory'lerin üç kademeli ücret kontrolü politikasını protesto etmek amacıyle grev kararı aldı. 1972 yılındaki madenciler grevinin oylamasında yirmi üç sendika

bölgesinden on ikisi grev lehinde oy kullanmışlardı, oysa bu kez yirmi iki bölge lehte oy kullanıyordu. Güney Wales ve Yorkshire madencilerinin yüzde doksanı grev lehinde oy verdi. O bölgede oylama sonucu yüzde seksendi; Güney Derbyshire ve Durham gibi bazı bölgelerde daha önce grev lehine hiç oy alınmamış olmasına rağmen, bu kez yüzde seksen oy veren bölgeler arasındaydı. Sonuç olarak, 1972 grevinin lehte oyu yüzde otuzsekizden az, şimdiyse yüzde yetmiş yediydi. Bu durum, maden işçilerinin, sendikaya, ya önümde gidersin ya seni de çiğner geçerim anlamını taşıyan bir gelişmeydi. Leicestershire NUM Başkanı Frank Smith bile, «sonuna kadar savaşacağını(!)» açıkladı. O, daha önce işçilerin fazla mesaiye karşı çıkışlarını onaylamamış bir kişiydi.

Madencilere destek

Grev kararı duyulur duyulmaz, bütün ülkede, grev programları hazırlanmaya başlandı. İşçi Sendikaları Kongresi (TUC), bütün sendikaları, madenci grevini desteklemeye çağırdı.

Gemi İşçileri ve İnşaatçıları Sendikası, 6 Şubatta Başbakan Edward Heath'a gönderdikleri bir mektupta, madencilere yardım etmek için ellerinden geleni yapacaklarını bildirdiler. Tren işçileri Sendikası ASLEF, 28 bin üyesine, elektrik santrallerine kömür ve yakıt taşımama emri verdi. Ve üyelerinin çoğu elektrik santrali ve yakıt işçilerinden meydana gelen Genel ve Bölgesel İşçi Sendikası, 10 Şubatta bir talimat yayınlayarak, elektrik santrallerindeki stokun yenilenmemesi ve yakıt taleplerinin kendi üyeleri tarafından işlem görmesini bildirdi. Nakliye ve Genel İşçi Sendikası, fabrikalara, santrallere kömür ve yakıt sevkiyatını durdurmayı kabul etti.

Dünyanın otuz dört ülkesinde üyeleri bulunan Madenciler Federasyonu, dünyadaki bütün sendikaları, grev süresince İngiltere'ye kömür ihraç etmemeye çağırdı. İngiltere'ye kömür ihracatını arttırması beklenen Avustralya'da, madenciler, kendi emeklerinin, dünyanın hiç bir yerindeki madencilere karşı kullanılmasına izin vermeyeceklerini açıkladılar. Batı Alman madencileri de grevi desteklediklerini bildirdiler. İsveç madencileri, NUM'a gerekli malzeme yardımı yapacaklarını açıkladılar. 21 Şubatta, Amerikan Birleşik Maden İşçi-

leri Sendikası, NUM'a grevde kullanılmak üzere beş bin dolar gönderdiler.

Uluslararası Nakliye İşçileri Federasyonu, ilgili örgütlerini alarma çağırdı. Belçika, Fransa ve diğer ülkelerin liman ve deniz işçileri, durdurmayı başaramadıkları kömür şileplerinin rotalarından NUM'ı haberdar edeceklerini bildirdiler.

Bu arada, İmmingham, Lincolnshire liman işçileri grev süresince kömür boşaltmama kararı aldılar. Üç bin ton kadar Polonya kömürü, Fenice şilebinde yüklü olarak limanda bekliyordu.

Bütün dünyada NUM'a gösterilen bu bağlılık ve destek yanında, Polonya Hükümetinin, İngiltere Hükümetiyle Mart ayı sonuna kadar beş yüz bin ton kömür teslim edeceği üzerine yaptığı anlaşmayı bozmaya yanaşmaması dikkate değer. İngiliz Komünist Partisi sanayi gözlemcisi Bert Ramelson'a göre (!), kapitalist hükümetlerle yapılan ticarî anlaşmaların dokunulmazlığı, «Polonya devletinin kullanmaya hakkı olan yasal bir durumdur. Anlaşmalarına bağlı kalmak durumundadırlar.»

Madencilerin, esas ücretlerine 8.21 ilâ 12.71 sterlin zam sağlamak için greve gitmeleri kararı, Tory'lerin işçi sınıfı üzerine üç kademeli ücret uygulama girişimine büyük bir darbe oldu.

Heath'i esas rahatsız eden, çıkarmayı tasarladığı «yurtsever» kanunların ve madencilerin kararlılığını kırmak için aldığı haftada üç gün tedbirlerinin ve böylece NUM bürokrasisiyle elele verip sanayi girişimlerini desteklemek çalışmalarının başarısızlığa uğraması olmuştur. Maden ocaklarında, yeraltındaki öfke kaynama noktasına gelmiş bulunuyor. Grevci bir Durham madencisi, Durham madencilerinin ılımlı olduğu görüşünü ileri süren bir **London Times** muhabirine cevap vererek, «Öyleydik, ancak, Başbakan durumu değiştirdi» diye konuştu. Yorkshire'li bir madenci, grev oylamasına yakın, «Gerekirse dövüşürüz de.» diyordu. NUM başkanı Joe Gormley, NUM Ulusal Yürütme Kurulunun, grevin ertelenmesi teklifini reddetmesi üzerine, «Arkadaşlarımın greve devam etmek istemelerinin gerekçesi, grevin durdurulması halinde, üyelerin isyan edeceğiydi,» dedi.

Ülkenin bazı bölgelerinde, madenciler, daha NUM başkanları toplantıya başlamadan greve başladılar. Bilsthorpe'da, madenciler, 7 Şubat'ta greve başladılar. Greve katıl-

mak istemeyen yirmi üç ustayı, beş yüz metre yerin altında bırakarak, onları saatlerce yukarı çekmediler.

Madencilerin mücadelesi boyunca, sendika başkanlarının çekingen tutumlarına karşı, madenci militanlar kararlılıklarını korudular. NUM bürokrasisi, 12 Kasımda başlatılan mesai grevi dışında bir harekete girişmeyi kabul etmemekle, kış aylarında, daha da etkili olabilecek bu grevi geciktirmiş oldular.

Grev oylaması yapılması kararından bir hafta öncesine kadar, NUM'un bütün kademelerinde güçlü temsilcileri bulunan Komünist Parti, greve karşıydı. Comrie Madeninde, Komünist Parti, oylama yapılacağının ilân edilmesinden sadece birkaç gün önce, uzlaşmaya gitmeyi reddederek, İskoç NUM'ı ulusal yürütme kurulunu toplantıya çağırarak grev kararı almaya ikna etti.

Aslında oylama, grev kararı alınması için değil, Yürütme Kurulunun gerekirse grev kararı alması için geçerliydi. Açıkçası, NUM bürokratları, oylamanın, kendilerine hükümetle yapılan sürekli görüşmelerde bir güç kaynağı olacağını, pazarlığı kolaylaştıracağını umuyorlardı. Ancak, Tory'lerin uzlaşmaz tutumu, üç kademeli ücret dondurmasında ısrar etmeleri ve grevin böylesine destek görmesi karşısında, grevi ilân etmekten başka çare kalmamıştı.

Sendika bürokrasisinin en üst katında oturan kravatlı başkanların yetersizliği, madencilerin hayat standardlarını enflasyona karşı koruma çabalarının başarısızlığında da kendini gösterdi. 1972 madenciler grevi, zaferle, yani Heath'in ihtiyari ücret politikasının çöküşüyle sonuçlanmıştı; ancak, madencilerin kazancı o günden bu yana NUM liderlerinin, fiyatların artışına paralel bir ücret artışı sistemi kabul ettirmede başarısızlık göstermeleri sonucu, eriyip gitmiş oldu.

Fiyatlar, şimdi, yılda yüzde on bir oranında artış göstermekte. 1973 yılında yiyecek fiyatları yüzde 19 arttı. 1972 yılında bir basamak sistemi kabul ettirilmiş olsaydı ,madenciler, bugün, hemen hemen kaybettiklerini tekrar elde etmek için değil, gerçerk gelişmeler için mücadele ediyor olacaklardı.

Mücadeleyi ileri götürmede yetersiz kalan NUM liderlerinin hükümete karşı eyleme geçişleri madencilerin öfke ve kararlılığından korktukları içindir.

Tory'ler, artık onları kullanmaktan aciz bulunuyorlar. Ve madencilerin davasını destekleyen büyük halk kitlelerin-

den ürkmekteler. Heath'in seçildiğinin ilânından sadece bir gün sonra, öğrenciler, madencileri desteklediklerini bildiren ve kendi isteklerini de vurgulayan yürüyüşler yaptılar. Öğrenci Birlikleri grevlere bildiri dağıtmada yardımcı olmakta, ve gerektiği yerde grev gözcülüğü yapacaklarını, greve katılacaklarını, grevciler için para toplayacaklarını bildirmekte, mücadeleye desteği arttırmak için sürekli toplantı yapmaktalar.

7 Şubat günlü **Daily Telegraph**'da yayınlanan bir bildiriye göre, son bir ay içinde, madencilerin davasında onlara destek olan kitleler büyük ölçüde artış gösterdi.

Zor karşısında

Tory'ler, bu arada, haftada üç gün politikasının sonucu olan ekonomik sorunlarla da karşı karşıya kaldılar. Aralık ayı ortalarında bu politika ilân edildiğinde, bu vahşi ölçünün kamuoyunu madencilere karşı harekete geçireceği bekleniyordu. Bu plânın başarısızlığa uğraması karşısında, Tory'ler, kendi kazdıkları kuyuya düştüler, ve stratejilerinin getirdiği ekonomik tehlikelerle karşı karşıya kaldılar.

Ulusal Ekonomik Gelişme Konseyi'nin yaptığı açıklamaya göre, önümüzdeki haftalarda üretim oranı normalden yüzde kırk, elli düşük olacak. Üç günlük hafta politikası sonucu geçici olarak işsizler listesinde bulunanların sayısı en az iki milyon; bunlardan ayrı olarak işsiz olanlarla birlikte, endüstrinin yavaşlamasına paralel bir artık gösterecekler.

6 Şubat günlü **Guardian** gazetesi, madencilerin grevinin kömür stoklarında düşüş göstermesi halinde, hükümetin endüstri alanında haftada üç gün yerine, iki gün politikası uygulamak zorunda kalacağını belirtiyor. «Hayat standartlarında meydana gelen düşüş, endüstriyel yapıda meydana gelen zarar ve bunun arkasından gelecek olan büyük sosyal çalkantı tahminlerin ötesinde bir durum yaratacaktır.» diye yazısını sürdüren gazete, mevcut tüketim oranına göre eldeki stokların ancak altı hafta sonra «tehlikeli» seviyeye düşeceğini bildirmekte.

İngiltere Çelik Şirketi İdare Meclisi başkanı Dr. Monty Finnisto 6 Şubat günü yaptığı açıklamada, çelik üretiminin, madencilerin grevinin başlamasından yedi hafta içinde tamamen duracağını açıkladı. Bütünüyle çeliğe bağımlı olan

makina ve otomobil endüstrilerinde meydana gelecek durumu tahmin etmek güç olmasa gerek.

Bu tehlikeler, bazı sanayicilerin, III Kademe politikasından bir süre için vaz geçmek pahasına bile olsa, Heath'in madencilere karşı sert tutumda ısrar etmemesini istemelerine yol açtı. İngiltere'nin en büyük otomobil üreten şirketi British Leyland'ın başkanı Lord Stokes, 5 Şubatta Heath'a başvurdu : «Hükümet bu anlaşmazlığa son vermenin bir yolunu bulmalıdır. »

Aynı şekilde, İngiltere Sanayi Kuruluşları Konfederasyonu başkanı Sir Michael Slapham, 5 Şubat günü, televizyonda yaptığı bir konuşmada, «İngiltere'nin, bir savaş patlaması kadar ciddi bir krizle karşı karşıya olduğunu,» söyledi.

Çelik üretiminin durmasının, ülkeyi büyük bir duraklamaya sokacağını belirten Slapham, «Ne olursa olsun, kömür elde etmemizin tek yolu, kalifiye işçi çalıştırmaktır. Dolayısıyle, bu adamları iş başına getirmenin yolunu bulmak gerekir... Madenciler nakit teklifinden başka bir yolun bulunmadığını ve ülkeyi ellerinde tutan sorumluluk sahibi insanlar olduklarının bilincinde bulunduklarını söylüyorlar.»

Grev başlamadan önce, Heath, TUC bürokratlarının pısırıklığından yararlnarak onları «nisbîlik raporu»nda öngörülen koşullara razı etmeye çalıştı.

Bu rapora göre, kendilerinin «özel durumları» olduğunu kabul eden işçilere daha yüksek ücret ödenecekti. Heath'in teklifinin kabulü, işçilerin Tory gelir politikasını kabul etmeleri demek olacaktı. Başlangıçta, rapor, hükümetten ılımlı bir hüsnükabul görmüş, ve bu noktada işçi partisi başkanı Harold Wilson, bunda rolünü oynamıştı.

Seçime doğru

Ancak, madenciler «nakit parayı masa üzerinde görmek» istediler, ve NUM bürokrasisi, Wilson'un yardımıyla bile, hükümetle bir uzlaşmaya varamadı. TUC - hükümet görüşmeleri, sonuçta hiç bir işe yaramadı, ve büyük bir çoğunluğun grevden yana oy kullanması Tory'leri hemen bir seçim istemeye zorladı. Seçim istedikten hemen sonra da, hükümet, madencilerin ücret talebini «özel durum» olarak Ücret Kuruluna sunacağını açıkladı; hükümet daha önce bu-

nu yapmayı reddetmiş, TUC'un hükümet gelir politikasını onaylamasını şart koşmuştu.

Seçim bildirisini ilân etmiş bulunan Heath, sendikalara karşı koyma stratejisini değiştirmek istemiyordu. Her ne pahasına olursa olsun III Dönem politikasını savunmaya kararlı olan Heath, Tory'lerin seçim kampanyasını demogojik bir esneklilikle sürdüreceğini, ve madencilerle, işçi hareketlerine saldırılarını ilerletmek için gerekli yandaşlarını kazanmak için ellerinden geleni yapacağını saklamıyordu.

Muhafazakâr Parti Bildirisi (11 Şubatta yayınlanan), şöyle diyordu: «Ulusumuzun önünde, tarihte hiç bir vakit olmadığı kadar açık, iki tercih yolu vardır; bunlardan biri sınıflararası barış, diğeri ise şiddetli bir sınıf savaşıdır. Bu yüzden, ülkemizin bu kritik döneminde, kadın, erkek bütün İngiliz yurttaşlarını ılımlı davranmaya, bizi desteklemeye çağırıyoruz.» Bildiri aynı zamanda, III Dönem planını destekleyeceğini, ve madencilere bu plan sınırları içinde bir çözüm getireceğini açıklıyordu.

Tory'ler, sendikalara karşı tedbirler almak ve işçi sınıfının gerçek öncülerine gözdağı vermekten ayrı olarak, greve karşı büyük bir mücadeleye giriştiler. 8 Şubatta Tory'lerin bir toplantısında konuşan Savcı General Sir Peter Rawlison, 1972 yılında yapılan grevdekine benzer grev gösterilerinin yasa dışı sayılacağını açıklıyordu. Sanayi İlişkileri Kanunu hükümleriyle yeni çıkarılan bazı kanunların madencilerin aleyhine uygulanacağını belirtiyordu.

Rawlison, «Böyle bir kitle grevi gösterisinin yasal olabileceği nasıl kabul edilir, anlamıyorum,» diyordu. «Çünkü kanun, grevcilerin barışçıl nedenlere dayanarak gösteri yapmasına izin vermektedir. Zorluk çıkarmak, ya da yıldırma eylemlerinde bulunmasına açık değildir kanun. Kitle halinde greve gitmenin sonucu da barışçıl bir iknadan çok, güçlük çıkarma ve yıldırma olsa gerek. Böyle bir durumda ,örgütlenen, ya da böyle bir greve katılanlar, ağır suç işlemiş kişilerden mütalaa edilmelidir.»

Oysa hükümetin tehditleri, NUM liderlerini yıldırmış durumda. Heath'in seçim ilânından az önce, NUM yöneticileri, NUM bölge sekreterlerine grev gösterilerine altı kişiden fazla işçinin katılmaması emrini gönderme küstahlığında bulundular. Nottinghamshire'de NUM yetkilileri gösterilere katılanlar arasında madenci olmayanları ayırıp gösterilerden çıkarmak için polisin yardımını isteyeceklerini bildirdiler.

Wilson'un kalleşliği

İşçi Partisi liderleri, Tory saptırma teşebbüslerine katılarak ve grevin seçim sonrasına bırakılmasını isteyerek, madencilerin grevinde haince bir rol oynadılar.

İşçi Partisi seçim bildirisi (8 Şubatta açıklanan), Wilson'un işçi sınıfına karşı tutumunu yansıtıyordu. Bildiri, açık açık partiyi Tory'lerin gelir politikasını desteklemeye mahkûm ediyordu :

«Hükümetin millî serveti daha adil bir biçimde dağıtma çabası, sadece, işçiyi, ailesini ve sendikasını, "gelir politikasını", işçilerin, özellikle kamu hizmetinde ve millîleştirilmiş sanayi kollarında çalışan işçilerin sırtına yüklemek için bir tuzak olmadığının belirtisidir.»

«İşçiler, bu gelir politikasının ücretleri düşürmek ve kazançları yükseltmek için plânlanmış bir oyun olduğu yolundaki iddialara kanmamalıdırlar,» deniyor bildiride.

Bildiri, «kuruluşlara halkın daha büyük oranlarda hissedar olacağını» da vadetmektedir. Ancak, bu vaadin yerine gelemeyeceği de açıkça ortada. Kaynakları halkın yararına kullanmak için, İşçi Partisi, toprağı, büyük sanayi tekellerini ve mali kuruluşları millileştirmeli ve bunları işçilerin idaresi altında işletmelidir.

Bildirinin diğer bir sakat yanı, Ortak Pazar'a giriş şartlarını yeniden görüşmeyi teklif etmesidir. İşçilerin çıkarlarını koruyan bir politika, Ortak Pazar meselesini tümüyle defterden silmeliydi. Çünkü, Ortak Pazar'ın amacı büyük Avrupa iş çevrelerinin çıkarlarını geliştirmek ve işçilerin hayat standardlarını düşürmektir. İşçi Partisi Ortak Pazar'dan çıkılmasını önermeli ve Sosyalist Avrupa Birleşik Devletinin kurulması için mücadele etmeliydi.

Seçim bildirisinin en çarpıcı yanı, İrlanda halkının mücadelesini destekleyecek bir İşçi Partisi hükümetinden söz etmemesidir. İşçi Partisi hainleri, bugüne dek, İrlanda halkına karşı tutumlarında Tory'leri sonuna kadar desteklemişlerdir.

Hem, 1969 yılında İngiliz askerî birliklerini İrlanda üzerine gönderen hükümet de, son işçi hükümetiydi. Gerçek bir sosyalist politika, İngiltere'de, birlikleri geri çekmek için kitle kampanyuasına girişilmesini, İrlanda siyasî mahkûmla-

rının serbest bırakılmasını, ve İrlanda halkının kendi geleceklerini tayin hakkını tanımasını gerektirirdi.

İşçi Partisi liderlerinin utanç verici bir tutumla İrlanda Halklarına yapılan baskıda Tory'lerle bütünleşmeleri, İsrail'in prosiyonist tutumunun desteklenmesiyle aynıdır. Filistin halkının özgürlük mücadelesini desteklemek yerine, İşçi Partisi, İngiliz hükümetinin, askeri yardımını **arttırmasını** teklif etmiştir. Parti seçim bildirisinin NATO ve diğer emperyalist savaş işbirlikçilerini desteklediği açıkça ortadadır. İşçi Partisi'nin bürokratik liderliği, işçi sınıfının sosyalizm mücadelesini yozlaştırmak, saptırmak için elinden geleni yapan, dizi provaksiyonlar tezgâhlayan bir unsurdur.

Ancak, bu yöneticileri cesurca eleştiren sosyalistler, İşçi Partisini bir yana bırakıp, gelecek seçimleri Tory hükümetini bozguna uğratmak için gerçek bir mücadeleye girmiş bulunuyorlar. Çoğu burjuva yorumcuları, seçimi, nesiller boyunca görülmüş en acı ve en yoğun bir sınıf mücadelesi temeline dayanan bir seçim olarak nitelendirmekte isabetli bir yorum yapmış oluyorlar. 8 Şubat günlü **Times** gazetesindeki bir makaleye göre :

«Bu, çok güç ve belki de çok acı bir seçim olacaktır. Bu, İngiltere tarihinde endüstriyel anlaşmazlığın zorlunlu kıldığı ilk seçimdir... 1931 yılından beri, ekonomik bir kriz döneminde yapılan ilk seçimdir. Toplumumuzun temel sosyal ve ekonomik ilişkilerini etkileyen ilk seçimdir bu.»

Seçmenler, Tory'nin ücretleri durdurma politikasın karşı

28 Şubat seçimlerinden bir gün sonra, İngiltere'de kabinenin kuruluş biçimi üzerine birbiri ardına tahmin ve iddialar öne sürüldü. Çoğunluk hükümeti kurmak için gerekli 318 sandalyeyi hiç bir parti kazanamadığından, bir azınlık hükümeti kurulacağı ve bu hükümetin kısa bir süre iktidarda kalıp seçimleri yenileyeceği bekleniyordu.

28 Şubat seçimlerinde İşçi Partisi 301 sandalye (geçen seçimde 287), Muhafazakârlar 296 (323), Liberaller 14 (11), İskoç Nasyonalistleri 7 (2), Birleşik Kubey İrlanda Birlikçileri (Sendikacıları) 11 (6), Plaid Cymru Welsh Nasyonalistleri 2 (0) ve Bağımsız İşçi Partisi 3 (2) sandalye aldılar. Böylece, iki büyük parti dışındaki sandalyeler birbirinden farklı 37 üye arasında dağılmış oluyordu.

Her şeye rağmen sandalyesini kaptırmamaya kararlı olan Tory Başbakanı Edward Heath, 2 Mart günü bir koalisyon hükümeti kurma çabası içinde Liberal Parti Başkanı Jeremy Thorpe'la görüştü. Ancak, böyle bir koalisyon yapılsa bile çoğunluk oy sayısı 8 oy eksik kalacaktı. Üstelik, Liberallerin koalisyon hükümetinden ilk talebi, seçim yasalarında değişiklik yaparak, nisbî temsil sisteminin getirilmesini istemek olacaktı. (Böyle bir sistem 28 Şubat seçimlerine uygulandığında) toplam oyların yüzde 19.3'ünü alan Liberallere 14 yerine 123 sandalye kazandırmış oluyordu). Ne Tory'ler, ne de İşçi Partisi, sandalye sayılarını hayli düşürecek olan böyle bir değişiklikten yana değiller.

Kuzey İrlanda'nın on bir Sendikacı üyesi, Tory'lerle anlaşmaya yanaşık, ancak onlar da kendilerine uygun bir pazarlık koparmak istemekte.

3 Mart günlü **Sunday Times** gazetesinde belirtilen bir görüşe göre, «Westminster'deki Tory'lerin çoğu, Mr. Whitelaw'un Ulster başarısını Health yönetimi altında varılan en önemli aşama olarak görmekte, ve böyle bir uzlaşmaya göz yumulmasını savunmaktalar. Çünkü, bu uzlaşma Whitelaw'un başarısını boşa çıkaracak, İrlanda sorununu yeniden İngiltere politikasının baş meselesi haline getirecektir.»

İşçi Partisi başkanı Harold Wilson, koalisyon tekliflerini kabul etmedi ve anlaşıldığına göre, Liberallerden ve Bağımsız İşçi Partisi üyelerinden sağlayacağını umduğu destekle bir azınlık hükümeti kurmaya hazırlanmakta.

Sunday Times, bir makalesinde, şu çözüm yolunun, en uygun yol olacağını belirtiyor :

«Gerektiği biçimde dizginlenmiş olan İşçi Partisi'ne bir şans tanınmalıdır. İşçi Partisi'nden, öncelikle ılımlı adamlardan meydana gelmiş bir kabine istenmeli... İkinci olarak, İşçi Partisi'nin aşırı kamulaştırma politikasından vaz geçmesi istenmelidir. Üçüncü olarak, Ortak Pazar görüşmelerinde daha temkinli davranması istenmeli, ve dördüncü olarak, İşçi Partisi, sendikacılarla "yakın ilişkisinin" hesabını vereceğini idrak etmiş olmalıdır. Madencileri hemen işbaşına getirmeli, ve ücret artışı taleplerindeki enflasyona son vermeyi vadetmelidir.»

İşçi Partisi liderleri, ücret kontrolu üzerine söz sahibi adaylar olarak kabul edilmekteler, çünkü, halk Heath hükümetinin ücret kontrolu girişimlerine karşı çıkmış durumda. **Sunday Times** gazetesinin aynı sayısında Ronald Butt imzasıyla çıkan makalede şöyle denilmekte :

«**Seçim** hükümünün anlamı çok açık. Millet, Mr. Heath'in politikalarına karşı çıktı, ve bunların gereksizliğini belirtmek üzere oy vermedi...»

«Mr. Heath'in tekrar belirttiği gibi, yalnız iki sorun vardı. İlki, yeni sorunlara göğüs gerebilecek güçlü bir hükümetin kurulması için gerekli emir verilmeli. Ancak, Başbakan, kıyıdan köşeden toplayabildiği destekle kurulmasını gerekli gördüğü **güçlü** hükümeti kuracak durumda değil.

«Mr. Heath, ikinci sorunun Gelir Politikası olduğunu ileri sürmekte. Ancak, halk, ezici bir çoğunlukla bu politikaya karşı çıktığını belirtti : Seçmenlerin % 62'si (Tory'ler dışındaki bütün partiler toplamı) karşı, % 38'i lehte oy kullandı.»

Bir işçi azınlık hükümeti, hem İşçi Partisine, hem de sendika bürokratlarına, ücret kontrolları dışında her şeyde «ılımlı» bir politika izleme fırsatı verecektir. 3 Mart günlü **Observe** gazetesinde, David Wilson, Genel ve Bölgesel İşçi Sendikası genel sekreteri David Basnett'le yapılan bir görüşmeyi yayınladı :

«İşçi Partisi, azınlık hükümeti kurarak iş başına geçerse, TUC'dan büyük ölçüde bir işbirliği ve destek görecektir. Sendikalar, Mr. Wilson'un, bir işçi çoğunluğu olmaksızın vaadlerini yerine getiremiyeceğini kabul edecek, ve TUC, İşçi Partisine, bir öncelikler listesi yapmasında yardımcı olacaktır...

«Ücret kontrolları konusunda, sendikaların ücret artışları için hemen istekte bulunmayacağı kanısındayım. İşçi Partisi Hükümetinden beklediğim, defterleri gözden geçirip TUC'a gelmesi, «şunu şöyle yapalım,» demesidir. Bu tutum karşısında sendikaların işleri karıştırmayacağı kanısındayım.»

En azından şimdilik, hükümetin kurulması ve kurulacak hükümetin yaşama şansı konusundaki kararsızlık, madenciler grevinin sona ermesi için yapılacak çalışmaları geciktirmiş oluyor.

Michael Braham, **Observer** gazetesinde, «Birçok sanayi kuruluşu yetkilileri, madencilere işbaşı yaptırtmada mevcut gecikmenin ve işgününü haftada beş güne indirmenin, üretimi azaltacağı ve giderilmesi uzun sürecek olumsuz etkiler yaratacağı kaygısı içindeler. Sanayide alarm ve huzursuzluk hüküm sürüyor» demektedir.

Manevra

Tutucu Heath Hükümetinin sömürüyü yoğunlaştırması İngiltere işçi sınıfının, özellikle madencilerin kararlı direnişi karşısında çökerken, görüldüğü gibi, kapitalistlerin kendileri kaçınılmaz sona yaklaşmış olmanın korkusu içindeydiler. Batı ekonomisindeki itibarlı yerini yeniden kazanmak için öbür Batı sanayi ülkelerine göre ekonomisinde görülen gerilemenin açığını işçilerin sırtından çıkarmak planlarını geri çekmek en doğru yol olacaktı. **Yeni bir politika için, İşçi Partisi lideri ama İngiliz burjuvazisinin sadık kulu Harold Wilson'a görev düşüyordu.** Wilson hükümeti iş başına gelir gelmez madencilerin ücretlerine % 35 zam yaparak grevden, ama aslında sınıf mücadelesinin fırtınasından İngiliz kapitalizmini kurtarmış oldu. Ne var ki, İngiliz işçi sınıfı, buna benzer bir bunalım dönemi olan 1964 - 1970 Wilson hükümetinin ücret arttırılması sözleşmelerini geçersiz saydığını, sosyal hizmetleri sınırladığını, grev hakkını kısıtladığını, İrlanda'ya askerî birlikler gönderdiğini, Vietnam savaşında Amerika'nın yanında yer aldığını unutmuş olamaz. Tarihte sanayi devrimiyle birlikte başlayan İngiliz işçi sınıfının kesintisiz süren ekonomik ve siyasi mücadelesi Wilson'un oyunları karşısında elbet gerilemeyecektir.

İRAN

Öğrenciler Şahın idam kararlarını protesto ediyorlar

16 Şubat günü Tahran polisinin üniversite ve lise öğrencilerinin yaptığı bir gösteride gençlere saldırması üzerine üç polis ve bilinmeyen sayıda öğrenci öldürüldü ve birçokları yaralandı. Öğrenciler, cezaları 18 Şubatta uygulanan Karamet Daneshian ve Khosrow Golsorkhi'ye verilen ölüm cezasını protesto etmekteydiler.

İranlı Öğrenciler Konfederasyonu tarafından yapılan açıklamaya göre, göstericiler, «Tutucu Rejime Son!» ve «Özgürlük İstiyoruz» sloganlarını da vurguladılar.

İran'da son zamanlarda verilen ölüm cezaları dalgası, ülke dışında da geniş protesto eylemlerinin yapılmasına yol açtı. Şahın baskı altındaki basını bile her zamanki gibi susmadı ve bu olaylarla ilgili haberleri verdi.

Tahran'ın günlük gazetesi Etelaat, 9 ve 10 Mart günlü sayılarında yurt dışında bulunan İranlı öğrencilerin gösterilerini bildirdi. 8 Martta, aynı gazete, İranlı Öğrenciler Konfederasyonu üyelerinin Brüksel, Stockholm ve Hagne'deki İran elçiliklerini işgal ettiğini bildiriyordu. Londra'daki İran Büyük Elçilik binası önünde de gösteriler yapılmıştı. Etelaat, göstericilerin, Golsrokhi ve Daneshias'ın fotoğraflarıyla, Şah birliklerinin Oman'dan çekilmesini talep eden posterler taşıyorlardı. Bilindiği üzere bu birlikler Dhofar bağımsızlık güçlerini kırmak göreviyle Oman'da bulunuyorlar.

Brüksel'deki elçiliği işgal eden öğrenciler, Ajans France Press'e telefon ederek uluslararası eylemlerinin amacını açıkladılar.

Stockholm'de polis öğrencilerden on altısını tutukladı, Hagne'de de tutuklamalar oldu.

ABD'de 14 ve 15 Mart günleri San Francisco, Chicago, Arlington, Virginia, Gainesville, Florida ve New York'da gösteriler yapıldı. New York'da çoğu İran ve Habeşistanlı olan 150 kişi, İran Öğrenci Birliğinin şahın cinayetlerini protesto gösterilerine katılma çağrısını kabul ettiler. Gösteri, Birleşmiş Milletler binası önünde yapıldı; göstericiler, Şahın gizli polisi SAVAK'ın kendilerini tanımasını önlemek üzere maske kullandılar.

Ölüm cezalarına karşı duyulan öfkenin patlamaları ve dünyanın ilgisini İran'a çekmesi üzerine harekete geçen İran'ın Paris Elçiliği 6 Mart günü Le Monde gazetesinde yayımlanan bildirisinde, 19 Şubat günü idam edilen altı kişinin adi suçlular olduğunu açıkladı.

Le Monde, aynı günlü sayısında, «İran Bağımsızlık Hareketi Dış Bölümü'nün bir bildirisini de yayımlamıştı, bu bildiri, idama mahkûm edilen altı kişinin, SAVAK tarafından tutuklanan, ağır işkence gördükten sonra üç yıl sürgün cezasına çarptırılan tanınmış dini lider Ayetullah Raabani'nin öğrencileri olduğunu açıklıyordu.

NİJERYA

Polisin öğrencilere saldırısı

Nijerya polisi, 1 Şubat günü Lagos'un yetmiş mil kuzeydoğusunda bulunan İbadan'da yapılan ve ülkedeki yaygın

öğrenci hareketlerinden biri olan bir gösteride öğrencilere saldırdı. Gösteri, üç yıl önce bir protesto gösterisinde öldürülen bir öğrencinin anısına düzenlenmişti.

Bu saldırıyı izleyen dört gün içinde İbadan, Lagos, Zaria ve İfe'de olmak üzere dört üniversitede protesto gösterileri yapıldı. Lagos'da dört polis, öğrenciler tarafından tutsak alındı ve öğrenci yurduna kapatıldı. Polis, üniversiteye göz yaşartıcı bomba attı. Altı polis arabası yakıldı ve İbadan ve Zaria'da karakollara saldırıldı.

Hükümet, bu dört üniversiteyi kapattı ve yüz elliyi aşkın öğrenci ve işçiyi sorguya çekti. Nijerya polis gücü yetkililerinden T.A. Fagbola, 1 Şubatta İbadan'da polise yapılan saldırının, öğrencilerin «polis ve hükümete karşı çıkma hazırlığı içinde bulunduklarının işareti olduğunu» söyledi.

Kaya Öztaş

Ö N S Ö Z

Ne tehdit, ne mahkeme, ne ölüm!
Ne paslı bıçaklarla açılan yara
Ve ne sizi kökünüzden satın alan para
Döndüremez bizi inancımızdan.

Silahlarla değil tek,
Zulümlerle değil tek
İşkenceyle değil tek
Gelseniz yüzbin kıyımla bile
Tek dal koparamazsınız ormanımızdan.

Biz ölürsek başka adam yok mu ki?
Bir ölüm de bir yiğide çok mu ki?

Toprağın hakkı bizde,
Ağacın kökü, suyun kaynağı bizde
Zehirden acıyız, kılıçtan keskin
Ölümle adımız aklanır, böyledir bizde!

Ölüm!
Ölüm bir atkıdır boynumuza dolanan
Kurşun vurur sola gider,
Ecel gelir sağa gider
Bir umudun can gülüdür ölüm
Beslenir kanla sulanmış toprakta.

Biz ölürsek, kardaş başka adam yok mu ki?
Bir ölüm de, dostlar bir yiğide çok mu ki?

Abidin Nesimi

OSMANLI «DİVAN» EDEBİYATI TARİHİ

I

Önsöz

1 — Milli Eğitim Bakanlığınca kabul edilen Türk Edebiyatı Tarihi müfredat programı aşağı yukarı, özet olarak, şöyledir :

İslamdan önceki Türk edebiyatı, İslamdan sonraki Türk (yani divan) edebiyatı, Tanzimat edebiyatı, Serveti Fünun edebiyatı, ilh...

Diğer taraftan, Milli Eğitim Bakanlığınca kabul edilen Türk Sanat Tarihi müfredat programı da yukàrıdakine paralel biçimde değildir, bambaşkadır.

Gene, Milli Eğitim Bakanlığınca kabul edilen Türk Müzik Tarihi Müfredatı, Türk Resim Tarihi Müfredatı, ilh... bölümleri ne edebiyat ne de Sanat Tarihi Müfredatı bölümlerine benzer.

Sözün kısası, Milli Eğitim Bakanlığının uygulamasına göre; Türk sanat dalları arasında bir bağlantı, bir ilişki, bir paralellik yoktur. Türk Sanat dalları, hep ayrı ayrı bir gelişim kaydetmişlerdir. Böyle bir şeyin olmasına elbette ki imkân yoktur. Bir toplumun estetiği bir bütündür. Edebiyatının doğrultusu ne ise, resminin de, müziğinin de, mimarisinin de, ilh... doğrultusu aynı olması gerekir. Türkiye'de bir Tanzimat Edebiyatı dönemi varsa ona paralel bir Tanzimat Müziği, bir Tanzimat resmi, bir Tanzimat mimarisi, ilh... de vardır. O halde ilk yapılacak iş, edebiyat, resim, müzik, mimari tarihleri bölümleri arasında bir uygunluk kurma olması gerekir.

2 — Hemen şunu da söyleyelim ki, yalnızca estetik bir bütünlük arama yetersizdir. Bir toplumun estetiği ile, hukuku, dini, etik'i ve nihayet sosyal antropolojisi arasında bir bütünlük vardır.

Bir toplumun estetiğini de bunlardan bağımsız saptamaya imkân yoktur. Biz, bir toplumun estetiğinin, etiğinin, dininin, hukukunun, sosyal antropolojisinin bütününe o toplumun ideolojisi diyeceğiz.

O halde, Türk edebiyatı tarihini Türk estetiği tarihi içinde, Türk estetiği tarihini de Türk ideolojisi tarihi içinde saptamak gerekmektedir.

3 — Bir toplumun ideolojisinin tarihi de o toplumun sosyal kurumları içinde biçimlenir. Sosyal kurumlarla, ideolojiler bir bütün teşkil eder. Biz, bu bütüne de «Toplum Tarzı» diyeceğiz. Buna göre, ideolojileri de toplum tarzından ayıramayız.

Bu açıklamaya göre; Türk Edebiyatı Tarihini Türk Estetiği tarihinden, Türk Estetiği tarihini Türk ideolojisi tarihinden Türk İdeolojisi Tarihini Türk Toplum Tarzı tarihinde ayrı incelemeye imkân yoktur.

4 — Pek doğaldır ki, toplum tarzı da toplumun üretim tarzından, üretim tarzı da üretim güçlerinden ve üretim ilişkilerinden soyutlanarak incelenemez. Bunları bir bütün olarak ele almak gerekir.

Bunun sonucu, bir toplumun edebiyatını o toplumun tarihinden soyutlayarak incelemeye imkân yoktur.

Buna göre, Osmanlı Divan Edebiyatı Tarihini de aynı yoldan izlemek gerekir.

G İ R İ Ş

Osmanlı Divan Edebiyatı tarihini de önsözde ele aldığımız biçimde incelemek gerekir. Bunu da Türk Edebiyatçılarının yapması uygun olurdu. Oysa, Türk Edebiyatçılarından bunu yapan yok...

Benim bir edebiyat tahsilim yok, dolayısıyla bir edebiyat disiplinine de sahip değilim. Türk Edebiyatçıları, bu işi yapmadığına göre, bunu ben yapmayı deneyeyim dedim. Elimdeki kırık, dökük materyal ile bu denemeyi yapmaya kalktım.

Ben, Türk Edebiyatı tarihini Türk Toplum Tarihi bütünü içinde inceleme uygulamasını, ilk defa Prof. Berthold'un İstanbul

Üniversitesinde verdiği serbest seri konferanslarda izledim. Metoduna hayran oldum. Aynı metodun Osmanlı Divan Edebiyatına da uygulanabileceği kanısına vardım.

Yaptığım cesaretli genellemelerin geçerliliği konusunda tereddütler geçirdim. Bu konuda danıştığım Cabbar Moser hocamızın uyarlamalarından çok faydalandım. Rahmetli hocamızın hatırasını saygı ile anarım.

Türk tarihi içinde Divan Edebiyatı

Osmanlı Divan Edebiyatı tarihini, Türk tarihi içinde ve onunla bir bütün teşkil edecek biçimde ele almak gerekir. O zaman esas konu, Türk tarihinin saptanmasında bir hataya düşmemektir.

Tarihçilerimiz, Türk tarihinin saptanmasında nicel yanlışlar bir yana, nitel olarak doğru bir doğrultu seçmişlerdir. Bu doğruluk Osmanlı aydınlarının İBN HALDUN'un tarih felsefesini benimsemeleri ve onu Osmanlı toplumuna uygulamalarıdır.

Buna göre toplum, tıpkı canlı organizma gibi bir gelişim kaydeder. Belli bir toplum tarzı doğar, gelişir ve ölür; onu da bir başka toplum tarzı izler. O da aynı süreci izler. Yani o da doğar, büyür ve ölür. Bu süreç, sonsuza kadar gider. Naima tarihi, Cevdet tarihi, Netayic-al vukuat, ilh... gibi tarih kitapları bu şeklin uygulamalarıdır. Aynı görüş halen de geçerlidir. Milli Eğitim Bakanlığınca kabul edilen Osmanlı tarihi şöyledir :

1 — Kuruluş Dönemi (1299-1453)
2 — Yükseliş Dönemi (1453-1579)
3 — Duraklama Dönemi (1579-1699)
4 — Gerileme Dönemi (1699-1792)
5 — Yenileşme Dönemi (1792-1877)
6 — İstibdat Dönemi (1877-1908)
7 — Meşrutiyet Dönemi (1908-1923)

Pek doğaldır ki, Türk Edebiyatı Tarihinin de aynı bölümleri, gecikmiş ya da erken olarak izlenmesi gerekirdi. Genellikle, sanat, toplumu gecikerek izler. Aradaki gecikmeler, tedahüller hariç, Osmanlı Edebiyatı Tarihinin de aynı süreci izlemesi gerekirdi. Türk Edebiyat Tarihi de bu esasa göre izlenmesi lâzımdır.

Nitekim, yanılmıyorsam eğer, ilk Osmanlı Edebiyatı tarihi Ziya Paşa'nın (Harabat) kitabıdır. Bu kitap, yukarıdaki esaslara göre yazılmıştır. Kitapta teknik yanlışlar vardır ve çoktur. Fakat,

bu yanlışlar eserin değerini eksiltmez. Nicel değerlendirmelerde isabetsizlikler de önemli değildir. Çünkü süreç doğru saptanmıştır. Yani Osmanlı Edebiyatı tarihini İBN HALDUN metoduyla incelemiştir.

Ziya Paşa'dan sonra İBN HALDUN metoduyla Osmanlı Edebiyatı tarihini inceleyenler : Şahabettin Süleyman, Faik Reşad, kısmen Abdurrahman Memduh, Prof. İbrahim Necmi Dilmen'dir.

Pek doğaldır ki, İBN HALDUN metodu çağımız için yetersizdir. Onun gelişmiş ve dönüşmüş biçimine TARİHİ MADDECİLİĞE gelmek gerekir. Bu itibarla adı yukarıda geçenlerin görüşlerini red ve inkâr değil, onları ikmal ve itmam gerektir. Oysa, Millî Eğitim Bakanlığı bunu izlememiş, H. Taine görüşüne bağlanarak Kiblelizade Fuad Köprülü'nün yolunu izlemiştir. Biz, Fuad Köprülü'nün görüşlerine katılmıyoruz. Ziya Paşa'dan gelen İBN HALDUN görüşünün geliştirilmesinden yanayız. Bu incelemede de onu yapacağız.

Türk Tarihi İçinde Divan Edebiyatını el ealacağız.

Edebiyatta biçim ve öz

Herhangi bir ünite ele alındığı zaman onun bir biçimi bir de özü vardır. Örneğin ekonomide Meta, hukukta akid bir biçimdir. Bu biçim kendine uygun bir öz ve keza öz de kendine uygun bir biçim alır.

Örneğimizde meta biçiminin özü bir para ya da bir kapital, ya da bir tüketim malı olabilir. Akitte bir alış-veriş, bir mülkiyet olabilir. Buna göre Divan Edebiyatı tarihini de biçim ve öz yönünden ele almak gerekir.

Şimdi özetle Divan Edebiyatımızın şeklini inceleyelim :

a) Osmanlı Divan dilinin oluşması tarihi :

Osmanlı Divan Edebiyatı dili Çağataycadan, Azerceden koparak Arapça ve Farsça ile karışarak vücud bulmuştur. Bunun tarihini izlemek gerekir.

b) Divan Edebiyatı nazım şekilleri : 1 - Tuyuğ'un, 2 - Koçak'ın, 3 - Türkî'nin (Mani, destan, koşma, kayabaşı, üçleme), 4 - Muhabbetname'nin, 5 - Müstezad'ın, 6 - Çinge'nin, 7 - Azalvari biçimlerinin terki ile Gazel, kaside, mesnevi, terkibi bend, terci-i bend, Murabba, muhammes, müseddes şekillerinin benimsenmesi tarihi.

c) Hece vezninin (accentuel syllabique) terki ve aruz (quantitatif) ölçeğin benimsenmesi tarihi.

d) Yarım kafiye (assonance) ve ses benzetişleri (alliteration)u terki mukayyed kafiyeye geçilmesi tarihi,

e) Nazım biriminin dörtlükten mısraa geçmesi ve tarihi.

Biz divan edebiyatı şeklinin tarihini bu hususların gelişmesinin incelenmesinde görüyoruz.

Divan Edebiyatımızın özünü inceleme Osmanlı toplumsal düzeninde egemen sınıfın sosyal psikolojisini saptama ile olur.

Osmanlı toplumsal düzeninin egemen sınıfını saptayabilmek, toplumsal düzenin nasıl teşekkül ettiğini bilmekle mümkündür. Toplumsal düzeni ve toplumsal düzenin egemen sınıfını, ekonomik artığın (iktisadî fazla'nın) nitel ve nicel karakteri ile bu ekonomik artığa tesahüb biçimi tayin eder.

Tarih boyunca belirleşen ekonomik artık, genellikle üç biçimdedir:

1 — Artı-emek, kölelik düzeni, kast uygulaması,

2 — Artı-rant, aristokrasi düzeni, stand uygulaması,

3 — Artı-değer, kapitalizm düzeni, çağdaş sınıf uygulaması.

Pek doğaldır ki, ekonomik-artık şekli bıçakla birbirinden kesilmiş değildir. Yani artı-rantın egemen olduğu bir düzende artı-emek de, artı-değer de teşekkül edebilir. Bu itibarla yukarıdaki ayrıntıyı, toplumun egemen artı-ekonomiği olarak ele almak gerekir.

Gene artı-ekonomik dediğimiz nesne de tek şekilde gerçekleşmez. Örnek olarak artı-rantı ele alalım. Artı rant topraktan da kılıçtan da, kalemden de, jeo-politikten de, ilh... sağlanabilir. Eğer artı-rant topraktan sağlanıyorsa kurulan düzen Batı tipi bir feodalizm olur.

Artı-rant kılıçtan sağlanıyorsa seyfiye sınıf şeklinde bir aristokrasi; artı-rant, jeo-politikten sağlanıyorsa bürokratik bir aristokrasi... vücud bulur. Osmanlı toplumunu ele alırsak, Çelebi Mehmed'den sonraki dönemde ekonomik-artı kılıca dayanan bir artı-rant şeklini almıştır. Tanzimat ile, artı-rant jeo-politiğe dayanan şekil almıştır.

Burada çok kısa bir şekilde de olsa artı-rant konusuna değinelim ve konumuza dönelim: İBN HALDUN'a göre, her canlı organizma gibi artı-rant'ın doğuş-gelişiş-çöküş olmak üzere üç

alt dönemi olacaktır. Her dönemin de artı-rant'a sahip çıkan bir toplum kategorisi vardır.

Buna göre bu üç dönem şöyledir:

1) Artı-rant'ın kuruluş dönemi (Hufeschaft).
Artı-rant gelişi güzel tasarruf edilir.

2) Artı-rant'ın olumlu dönemi (Gemeinschaft)
Artı-rant'a topyekûn toplum tarafından tasarruf edilir.

3) Artı-rant'ın ölüm dönemi (Grundhernschaft)
Artı-rant'ı, bir ailenin hakimiyeti altına alması dönemidir.

Bazı toplumlarda Gemeinschaft dönemi kısa, bazılarında uzun olur. Buna karşılık (Grundhernschaft) dönemi yaygın ve kuvvetli olur. Bu dönemde artı-rant, belli bir birikimden sonra artı-değere dönüşür. Düzen değişir, kapitalist üretim şekli yaygınlaşır. Kapitalist üretim için de üç alt dönem düşünülebilir.

Bu açıklâmamıza göre Osmanlı Edebiyatını altı, Divan edebiyatını üç alt dönemde izleyebiliriz.

1 — Osmanlı aristokrasi Edebiyatının kuruluş dönemi (Huldigungschaft). Bu dönemde Çağatay ve Azeri edebiyatından Anadolu (Türkmen-Oğuz) edebiyatının kurulması, Karaman, Germiyan, İsfendiyar... beylikleri edebiyatının Osmanlı etrafında toplanması. Ahmet, Zatî, Necati, ilh... bu dönemin şairleridir.

2 — Osmanlı aristokrasi edebiyatının gelişmesi dönemi (Gemeinschaftlich). Hemen şunu söyleyelim ki, Osmanlı edebiyatı Gemeinschaft karakterini gösterememiştir. Burada bunu Tekiye Edebiyatı temsil eder. Hemen kolaylıkla merkezî feodal bir düzene, kılıç aristokrasisine dayanan Osmanlı hanedanı egemenliği şeklini almıştır. Baki, Nef'î, ilh... bu dönemin şairleridir.

3 — Osmanlı Aristokrasi Edebiyatının çökmesi dönemi (Herrschaftlich). Kılıç aristokrasinin önemini yitirmesi artı-rant'ın yerini artı-değerin almasıdır. Artık Osmanlı ülkesinde Tiers-etat belirmiştir. Bu dönemi ön kapitalizme giriş dönemi olarak düşünmek gerekir. Bu dönemin iki farklı edebi görüşü vardır: 1 - Nabi, 2 - Nedim.

Artı-rant yerini artı-değere bırakınca, artık burjuva edebiyatı ortaya çıkar.

4 — Osmanlı tiers-etat edebiyatının doğması (Fruchtkapitalismus). Bunun temsilcileri Şinasi, Namık Kemal, Sami Paza Zade Sezai, ilh... dır.

5 — Osmanlı burjuva edebiyatının olgunluk dönemi (Hoehkkapitalismus). Bu dönemin temsilcileri Recaizade Ekrem, Tevfik Fikret, Hüseyin Cahid, ilh... dır.

6 — Osmanlı burjuva edebiyatının çöküş dönemi (imperialismus). Bu dönemin temsilcileri Ziya Gökalp, Yusuf Ziya Ortaç, Orhan Seyfi Orhon, Halide Edip, ilh... dir.

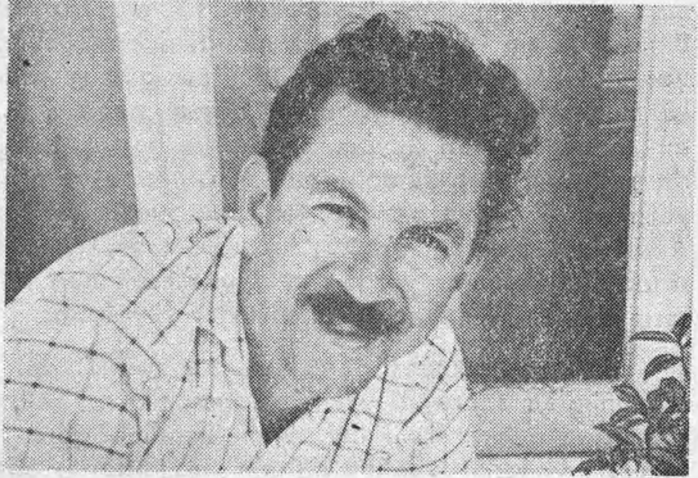
İkinci yazımızda Ziya Paşa'nın ve diğer İBN HADUN'cuların edebiyat tarihimizi incelemede yanıldıkları noktaları göstereceğiz. Müteakip yazılarımızda da gerek öz ve gerek şekil yönünden Osmanlı aristokrasi edebiyatı tarihini ve özellikle Nabi ve Nedim edebî ekollerinin sınıfsal niteliklerini belirtmeye çalışacağız.

Bu arada, bu yazı serisi dışında Huldigunschaftlich, Gemeinschaftlich, Herrschaftlich alt dönemlerinin özelliklerini anlatan bir yazı serisi ile, Edebiyat Tarihi görüşümüzü açıklayacağız.

(Devam edecek)

A. Kadir

ŞAİRİN YOLU

A. Kadir Ağabeyin otuz beşinci sanat yılı dolayısiyle Sanıtçılar Birliği tarafından 15 martta bir toplantı yapıldı. Harbiye Şehir Tiyatrosunda yapılan toplantıya çeşitli sanat dallarının ünlüleri ve pek çok dinleyici katıldı. Afşar Timuçin'in (Sanatçılar Birliği Başkanı) açış konuşmasından sonra A. Kadir, «Şairin Yolu» adıyla yapımladığımız konuşmayı yaptı. Azra Erhat, samimi, renkli, tatlı bir dille A. Kadir ile on beş yıl birlikte çalışmasını ve arkadaşlıklarını anlattı. Bu arada Şehir Tiyatrosu artistleri : Alev Gürzap, Cüneyt Türel, Ani İpekkaya, Nedret Güvenç, Ersan Uysal, Doğan Bavli, A. Kadir'in şiirlerini okudular. Hilmi Yavuz'un A. Kadir'in çevirmenliği üzerine konuşmasından sonra. Kemal Bekir. Taner Barlas, Çetin İpek-

kaya, Tijen Par, Metin Çoban, Dinçer Çekmez, Candan Teksop, Ersan Uysal, Türker Tekin de A. Kadir'in çeşitli şairlerden çevirdiği şiirleri okudular. Bir yandan, çevirdiği bir şiirden ötürü Devlet Güvenlik Mahkemesinde yargılanan A. Kadr'in sanat faaliyetleri ve kişiliği üzerine yapılan konuşmalar ve kendi şiirleriyle çevirdiği şiirlerin okunması haklı bir ilgiyle izlendi.

Geçen gün bir dost, otuz beş yıl olmuş bu şairlik zanaatına sen başlayalı, farkında mısın, dedi, ilk şiirin altındaki tarih 1938.

Demek otuz beş yıl, bu zor zanaatı ağır aksak sürdürmüşüm.

Gerçekten zor zanaat, ağır zanaat bizim bu zanaatımız. Hiç bir şeyi unutmayacaksın, sırtında taşıyacaksın bütün yaşadığın günleri. Kenar mahallelerin çocuğuysan, kenar mahallelerde doğup büyüdüysen, gün ışımadan, sabah karanlığında fabrika yollarına düşen mahalle arkadaşlarının ayak seslerini duyacaksın ömrün boyu. Mahpus damında yattıysan, hep zındanların soğukluğunu ve ağırlığını duyacaksın yüreğinin dibinde, taş gibi. Sürgünleri boyladıysan, Anadolu toprağının rüzgârı tepende esecek hep kuru kuru. Anadolu insanının yorgun soluğu esecek hep alnında, çaresiz soluğu. Açlıktan ölen çocuklar rüyalarına girecek.

Bizim bu zanaat gerçekten zor zanaat. Bir emekleme döneminden sonra, büyük sorumluluk işi. Belleğindekileri süzgeçten geçireceksin her daim, kendine göre biçimlendireceksin onları. Belleğindekilerin ne kadarını söyleyip, ne kadarını söylemiyeceğini bileceksin. Ayıklayacaksın yani. Bu da yetmez, biçimlendirmenin bütün inceliklerini bileceksin, hünerini, ustalığını. Dilini seveceksin en çok da, halkının dilini. En az yurdunu sevdiğin kadar seveceksin ki, dilini, söylediklerin yurduna ve yurdunun insanlarına lâyık olsun. Şairin dilini sevmesi demek, o dile egemen olması demek.

Senden önce gelmiş geçmişlere eğileceksin, kaynaklara. Nafakanı alacaksın onlardan. Yanında yörende etkileneceksin, dostlarından. Çevreni dinleyeceksin durmadan. Kulağın bir yandan da dünyanın nabzında olacak. Bazı fukara şairler gibi ,yalnız kendini dinlemeyeceksin. Kalbin bugün Vietnam'da çarpacak, yarın Ortadoğu'da, öbür gün Şili'de. Yaşamın özüne varacaksın ve onu çıkaracaksın ortaya.

Bizim bu zanaat gerçekten zor zanaat, ağır zanaat. Bir yerde, ezilen, hor görülen, hattâ diş bilenen insanın yangınından geçeceksin, bir yerde, onun bin bir kokulu, bin bir çiçekli bahçesinden. Her şeye rağmen en önce onun yaşadığını, onun var olduğunu bileceksin. Onun yaşama koşullarının değiştirilmesi gerektiğine inanacaksın. Onun gelecek günlerinin bir habercisi de sensin, aklından çıkarmayacaksın bunu. Demir kapıları zorlayacaksın sabahlara açmak için, tahta kapıları değil. Şunu da bileceksin ki, toplumdan kaçtığın anda, hem topluma karşı, hem kendine karşı cinayetin en büyüğünü işlemiş olacaksın, ihanetin en büyüğünü.

Dayanacaksın yani, sonuna kadar dayanacaksın. Bir İspanyol şairi ta İspanya'dan sesleniyor bize : «Yan tutmayan şair, şair değildir, diyor. Bir şair yan tutmalı, diyor, damgalanıncaya kadar.»

Sonra, gün gelecek, nasıl bir çırak olduğunu ,nasıl hep böyle çırak kalacağını, taş çatlasa bir yere varmanın, orada durmanın, tam ustalaşmanın, en mükemmeli bulmanın, tamam, işte burası son durak demenin mümkünü olmadığını anlayacaksın. Ve göreceksin ki, söylemek istediğinin, nasıl söyleyeceğinin ne ucu var ne bucağı.

Bir gün eski kitapları karıştıracaksın. Bakacaksın ne demiş şair. Yüzyıllar önce :

Tanrı gibi gökyüzüne uzanabilseydim
canına okurdum şu düzenin, canına.
Bir dünya kurardım gönlümce, yepyeni,
ey insan, derdim, ey insan,
dile benden ne dilersen.

Sonra bir başka şair daha gelmiş, demiş ki :

Yalan söyler görmeyen,
haberi gören bilir.
Gerçek erin halini
yolda can veren bilir.

Ve eklemiş aynı şair :

Bu dünya dopdolu kalleş,
her birinden bir taş gelir.
Hakkı gerçek sevenlere
cümle âlem kardaş gelir.

Bir başka şair daha gelmiş sonra, katılmış kervana :

Vatan sizinle yaşayacak, sizinle,
şu zından karanlığından uzak.

Ve bir şair gelir sonra, şiirlerin en güzelini der :

Kapansın el kapıları, bir daha açılmasın,
yok edin insanın insana kulluğunu,
bu davet bizim.

Yaşamak bir ağaç gibi tek ve hür
ve bir orman gibi kardeşçesine,
bu hasret bizim.

Aslolan, böyle büyük bir şairler kervanına katılmaktır. Dünyamız sabahlara ancak böyle açılacak. Demir kapılar kırıla kırıla.»

Mehmet Arıcan

ÖLÜYÜZ, BÜYÜYEREK DOĞARIZ

vurulduk
vurulduk
vurulduk
ve ipler eskittik ağırlığımızla.
her dört mevsimde
umut kokan gelecekler
çiçek açar mezarımızda.
başucumuzda
gözyaşı dökmez
sevgililer bıraktık
ki dizleri sevgili dizi
dizleri direnç yastığı.
biz ki ölmüşüz
umut toprağıyız,
geçmişten geleceğe
gürül gürül akarız.

biz silah gülleriyiz
biz binlerce büyürüz
direnç olur dağılırız.
yürek dağıtırız burcu burcu

ağıt yaktırmayız - HEY
ama harmanlarda, güz düğünlerinde
halay çekeriz
ve
tarlada ekin biçip
demir bükeriz fabrikalarda.
dünya sırtımızda yükselir.
biz ki ölmüşüz
türkülere konuyuz
çocukların dilinde
geleceği dokuruz.

Tuncer Tuğcu

ÜRETİM İLİŞKİLERİ VE PROBLEM OLARAK BİLGİ

III

Metafiziğin tarihi

Aristoteles'ten I. Kant'a kadar metafizik : Metafizik kavramı bir raslantının ürünü olarak bilime ve felsefeye malolmuştur. Aristotales'in (I.Ö. 384-322) eserlerini toparlayıp bir düzene koyan öğrencisi Andronikos, **Prote Philosophia** (İlk Felsefe) adlı eseri **Physika** (Fizik) adlı eserden sonraya koymuştur. Andronikos'tan sonra Aristoteles'in Prote Philosophia'sına Physika'dan sonraki anlamında metafizik denmiştir. Metafiziğin ilk anlamı budur ve kastedilen Aristoteles'in ünlü eseridir. Ama bu eser metafizik kavramının sonraki çağlarda kazandığı yeni anlamların belirlenmesinde önemli bir rol oynamıştır.

Aristoteles'e kadar gelen felsefenin ve teorik bilimlerin ortak problemi, (Varlıktaki çeşitlilik ve çokluğun düzenli oluşumunu sağlıyan, tüm varlığı belirleyen ana ilkenin ne olduğu? Nasıl ve hangi yoldan bilinebileceği?) idi. Felsefe ve bilim kendi araştırma alanlarına göre bilgi dallarını birbirinden ayırarak, bu bilgi dallarına bu günde kullandığımız adları verip her birinin kendi problemlerini ayrı bir eserinde inceleyen ilk büyük bilgin Aristoteles'tir. Mesela, doğru ya da yanlış bilgilerin elde edilme sürecinde taraflardan biri olan bilme yeteneğinin, düşüncenin, nasıl çalıştığını, düşünme olayını belirleyen ana ilkenin ve kurallarının neler olduğunu **Organon** (alet) adlı beş kitaptan meydana gelen eserinde inceledi. Organon bu günkü klasik mantığın bütün konularını kapsamaktadır ve Aristoteles'ten bu yana klasik mantığa pek az ilâveler yapılabilmiştir. Aristoteles'in bu esere Organon adını koyması bir rastlantı değildir. Aristoteles mantığı, bilme yetisinin doğru bilgiler elde etmede kullandığı bir alet olarak gö-

rüyordu. Aristoteles, kendimiz ve tabiat üzerine doğru bilgi elde edebilmek için her şeyden önce bilme yetisinin nasıl çalıştığını bilmemiz gerekir görüşünden hareket ediyordu, mantık çalışmalarına başlarken.

Aristoteles'in bu eseri konumuz açısından çok önemlidir. Çünkü gerek felsefî bir disiplin ve gerekse bir bilgi türü olarak sonraki metafiziklerin ortaya çıkışında, kurulmasında bu mantığın etkisi büyük olmuştur. Aristoteles mantığına göre düşünme olayını belirleyen ana ilkenin özdeşlik ilkesi olduğu kabul ediliyordu. Yani bilinç, düşünce sistemi, bilme yetisi özdeşlik ilkesi tarafından belirlendiği için çelişkileri bilemez. İnsan için mümkün olan tek doğru bilgi birbiri ile özdeş olan şeylerin bilgisidir, Tabiatta çelişkiler varsa bile insan bunları bilemez, çünkü bilme yetisi çelişkiyi reddetmektedir. Aristoteles mantığının bu ilkesi sonradan öğretmeni Platon'un (Eflatun) bir bilgi teorisi ile birleştirilerek hem eski hem de yeni metafiziklerin temeli atılmış oldu. Platon'a göre gerek bilme yetisi gerekse tabiat olayları aynı ilkeler tarafından belirlenmektedir. Yani bilinçle tabiat arasında bir karşıtlık veya ilke yönünden bir farklılık yoktur. Sonraki metafizikçiler bu teoriyi Aristoteles'in mantığı ile birleştirip tabiat olaylarını belirleyen ana ilkenin de özdeşlik ilkesi olduğunu tabiatın hiç bir alanında çelişkinin mümkün olmadığını iddia ettiler.

Aristoteles'in bu eserinde işlediği başka bir fikir de sonraki metafiziklerin kurulmasında önemli bir rol oynamıştır. Aristoteles doğru bilgilerin elde edilmesinde kullanılacak yöntem konusunda şunu iddia etmektedir. Biz tek ve tikel hakkındaki doğru bilgiyi ancak onun tümeli hakkındaki doğru bir bilgiden türetebiliriz. Yani bir insan teki olan Sokrates'in ölümlülüğü üzerine kesin ve doğru bir bilgiye sahipsek, bu bilgiyi bütün insanların ölümlü olduğu tümel bilgisinden türettiğimiz içindir. Aristoteles mantığının bu iki temel özelliği sonraki metafiziklerin belirleyici ana özelliği olmuştur.

Arstoteles'ten Kant'a (İ.S.1724-1804) kadar metafizik denilince anlaşılan şey : Çok genelleştirilirse, var olan herşeyi ve oluşu belirleyen ana ilke nedir sorusunu araştıran, kendisine böyle bir araştırma alanı seçmiş olan felsefenin en temel disiplinidir (disiplin, felsefenin araştırdığı problem alanlarına göre birbirinden ayrılan bölümlerine denir. Mesela, ahlâk problemlerini araştıran disiplin etik veya ahlâk felsefesi, sanatla ilgili problemlerini araştıran disiplin estetik veya sanat felsefesi adını alır).

Fesefî disiplinler içersinde metafiziğe daima özel bir yer tanınmıştır. Çünkü bu disiplinin çözmeye uğraştığı problemler felsefenin geleneksel ana problemleri olarak kabul ediliyordu ve

her filozof siyaset felsefesini, sanat felsefesini, ahlâk felsefesini, tüm varlığa bakış açısını belirleyen metafiziğinin temeline oturtmak zorunda idi, sistemini kurabilmek için.

Metafizik, felsefenin en temel disiplininin adı olarak Kant'a kadar, uğraştığı problemler ve bu problemlere yaklaşımda kullanılan yöntemler yönünden pek büyük bir değişiklik göstermedi. Ortaçağ felsefesinin genel karakteristiği içinde bütün bilim ve felsefeye bağlı olarak metafizikte de bazı değişiklikler görüldü. Bu değişikliğin kaynağı orraçağ düşünürünün problem anlayışında yatmaktadır. Ortaçağ düşünürü, problemden, ilkçağ ve günümüz düşünürlerinin anladığını anlamıyordu. Özellikle metafiziğin uğraştığı (ilk nedenler), (temel ilkeler) problemleri yoktu artık. Çünkü tanrı vardı ve tanrının kutsal kitabı ile kilisenin doğmalarında bu problemler çözülmüştü. Felsefeye, bilime ve özellikle metafizik disiplinine düşen iş yalnızca, kutsal kitaplardaki önerilerle aklın ve duyumlanır nesenl gerçeğin birbirini çelen yerleri kutsal kitap lehine çözümlemek, anlaşılır kılmaktı. Böylece problemleri olmayan bir felsefe, bir metafizik disiplini varolduğu bütün ortaçağ boyunca.

Ortaçağda metafizik kavramı, içeri ile ilgili bu değişimin yanı sıra biçimsel bir değişime de uğradı. Ortaçağ düşüncesinin büyük mimarlarından Aquino'lu Thomas (İ.S.1225-1274) felsefenin bu temel disiplininin adını Ontoloji (Varlık bilimi) olarak değiştirdi ve Platon'un sözünü ettiğimiz bilgi teorisi ile Aristoteles'in mantığını geliştirerek klasik metafiziğin en yetkin örneklerinden birini verdi. A. Thomas varlığın belirleyici ana ilkelerine ve yasalarına da Aristoteles'in mantığından aldığı bir terimle kategori ler dedi. A. Thomas'a göre düşünceyi ve varlığı belirleyen kategoriler aynı kategorilerdir ve en temel kategori özdeşlik kategorisidir. Yani tabiatta ve düşüncede çelişki imkânsızdır.

A. Thomas'dan sonra metafizik kavramı, gene aynı anlamda kullanılmış, ontoloji kavramı çağdaş alman düşünürü Nicolai Hartmann'a (1882-1950) kadar metafizik yerine kullanılmamıştır. Nicolai Hartmann, Marx'dan ve Engels'den sonra yeni bir içerik kazanan metafizik kavramını kullanmaktan kaçınarak, klasik anlamdaki metafizik kavramı yerine A. Thomas'dan aldığı ontoloji kavramını kullanmıştır.

Bugün, özellikle Marx ve Engels'ten sonra metafizik artık bir disiplinin değil, problemlere yaklaşımda kullanılan yöntemlerin ve bilgi türünün adıdır. Marx ve Engels'ten sonra metafizik kavramının kazandığı yeni içeriğin temellerine oturtulabilmesi, bu kavramın doğru kullanılabilmesi için Kant ve Hegel'de kazandığı değişimlerin tarihsel süreç içerisindeki yerine kısaca bakmak gerekir.

Christopher Caudwel Türkçesi : mustafa ekmeksiz

BURJUVA SANATI

Burjuva sanatçının proletaryanın karşısında muhtemel üç durumu vardır : **muhalefet, ittifak** ya da **özümlenmek.** Muhalefet, bir yana atılmış kategorilere geri dönüş demektir : Dünün bir yana atılmış biçimlerine geri dönüş artık mümkün değildir; onlar kendi kendilerini ortadan kaldırmışlardır. Mitolojik temalara «sığınmak» ve dönmek, dünyayı kan ve bilinçsizlik bakımından yorumlamak zorunlu hale gelir. Muhalefet, ancak imtiyazlı gerici kuvvetlerle ittifak kurmak anlamına gelebileceğinden, buna özür bulmak için hem **ego**'yu hem de dış dünyayı barbarlaştırmak zorunlu olur çıkar. Tarihi bu geriye çevirme girişimi bize Splengerci, «aryan» ve faşist sanatı verir.

Şu anda (1) burjuva sanatçıların bir çoğu - Fransa'da Gide, ülkemizde (İngiltere'de - Çev.) Day Lewis ,Auden ve Spender - ittifak yolunu tutmuşlardır, birçok **surréalistes** de aynı anlaşmaya imza koymuşlardır. Böyle bir ittifak olsa olsa «anarşist» bir ittifak olur. Burjuvazi, yarattığından daha yüksek bir örgüt, yani en aşırı biçimine Faşist devletle ulaşan milliyetçi devlet örgütünden daha yüksek bir örgüt yaratamaz. Bundan dolayıdır ki, bu örgütü reddedip devrimci olan sanatçılar, ancak proletarya tarafından yaratılan daha yüksek biçimler içinde örgütlenebilirler. Oysa bu da özümlenme yoludur ve şimdi biz proleter örgüte girmeyip onun safları dışında «kısa yol arkadaşları» olarak kalan ittifak yolunu tutmuş burjuva sanatçıları tartışmaktayız. Onların mevcut topluma karşı tutumları, bu nedenle olsa olsa yıkıcı, anarşist, nihilist ve **sürréaliste**'tir. Onlar çoğu kez devrimi, kendilerine ayakbağı olduğunu hissettikleri herşeyi uçuracak

bir çeşit dev patlama olarak yüceltirler. Oysa onların yapıcı bir teorileri yoktur, yani sanatçı olarak yapıcı bir teorileri yoktur : Onlar sosyalizmin ekonomik kategorilerini iktisatçılar gibi kabul edebilirler, oysa sanatçı olarak burjuva sanatının yerini alacak bir sanatın yeni biçim ve muhtevalarını göremezler.

Devrimin o gök gürültüsünün ardından birşeylerin geleceğini bilirler, ama bu yeni somut hayatın kendine özgü güzelliğini bir sanatçı duruluğuyle göremezler ,çünkü onlar bunu gerçekleştirecek, dolayısıyle de geleceğin doğuş halindeki ana çizgilerini bağrında taşıyan biricik örgütten kesinlikle kopmuşlardır. Geleceğe «birtakım» katkılarda bulunmaları gerekir, onlar da ona burjuva hürriyeti ve eşitliğine ilişkin kendi belirsiz özlemlerini katmaya kalkışırlar. Yeni dünyayı, kendi istedikleri biçimde görürler: görünüşte bu, bilimsel sosyalizmin kuracağı yeni dünyayı kendi arzularına uygun şekilde engellemeye kalkışan faşistlerin tutumundan pek de farklı değildir.

Çağdaş burjuva sanatçının bu anarşik durumu, tabii ki eski burjuva isyan trajedisinin yalnızca değişik bir türüdür. Burjuva, her defasında, nefret ettiği şeylerin ilerlemesine hız veren çelişik kategorileri öne sürerek düzene baş kaldırır. Fakat, bu tragedyanın yeni ,değişik bir türüdür. Burjuva ekonomisinin gelişmesine bu en son aşamasında etkin bir şekilde yardım etmek, onun yıkılmasına yardım etmektir. O yüzden de proletaryanın bu müttefikleri gerçek devrimcilerdir ve onların eylemlerindeki yıkıcı unsur uydurma değil, gerçek ve tamdır. Onların ayrılıkları, devrime yapıcı bir yaklaşımda bulunmalarının imkânsızlığından doğmaktadır.

Onların yön alışlarındaki Trotsky-vari unsur kendisini birçok biçimlerde gösterir. Daha genç olanları Romantik devrimcilerdir. Onların gözüne en çekici görünen, devrimin vahşi ve yıkıcı olan yanıdır; birçok keresinde şiddetin bulunmadığı bir devrimin (onlar için) düş kırıcı olacağı açıktır. Baudelaire, aşırı şekilde anarşist olan bu devrimci ruhu 1848 de barikatlardaki dövüşlerinden söz ederken söylediği şu sözlerle dile getirmişti: «Moi, quand je consens à ätre républicain, je fais le mal le sachant... Je dis: La Révolution! comme je dirais: Vive la Destruction! Vive la Mort! (Ben, cumhuriyetçi olmaya inandığım zaman, kötülüğü bilerek yaparım... «Yaşasın Yıkım! Yaşasın Ölüm!» der gibi «Yaşasın Devrim!» derim...)» - Çev.

Bu onların sanatındaki devrimci unsura Faşist bir ruh bile katar, çünkü onların nefretlerini besleyen aynı kaynak, burjuvazinin gelişmesinden dolayı küçük burjuvazinin çektiği acıdır. Bununla birlikte onlardaki bu nefret, asıl kaynak olan kapitalizme yöneliktir, oysa Faşistlerdeki mitolojik kaynaklar Marksistlere, Yahudilere ve öbür milletlere yöneliktir (Gerçek proleter sanattaki yıkıcı unsur, proleterin çektiği acıdan doğar, ki bu da apayrı bir sefalet türüdür).

Onların eserlerinin duygusal muhtevası, yapısı bakımından çoğu kez belirsiz, yönünü yitirmiş ve şaşkındır : daima şu ya da bu biçimde bir «benim hürriyetim», dediği şeyi ya da «toplum kısıtlamalarından kurtulmak» arzusunu içinde saklar. Küçük burjuva, sınırlamaları (duraksamaları) ve ideallerinden şüpheli sapışları yüzünden, proleter devrimci teoride ikide bir alel acele teminatlar, ya da düzeltmeler, kişisel hürriyetler üzerinde biraz da kuşkuyla dolu olarak ayak direr.

Bu, onların sanatında, o sanatı çoğu kez bir kaosa indirgeyen, hatta onları susturabilen bir duraksama kaynağıdır. Şunu anlamak gerekir ki, proleter örgüt içinde özümlenmeyi bu «reddediş», onların **ille de** proleter devrimci saflar dışında kalmış oldukları anlamına gelmez. Proleter devrim, proletaryanın denetimi altında olur; bu demektir ki bu sanatçılar kendilerini eylemde tam bir hiçliğe mahkûm etmek istemiyorlarsa (ki bunu şimdi pek azı yapmaktadır) proleter genel kurmayının yürüyüş emirlerini bir ölçüye kadar kabul etmek durumundadırlar. Ne olursa olsun onlar proletarya ile birlikte çalışmalıdırlar, bu da onların ister istemez müşterek eylemin gereklerini kabul etmeleri anlamına gelir. Bunun eğitici bir yanı da vardır meselâ bu, **Spender** ve **Day Lewis** üzerinde bir hayli etkili olmuştur. Bazı hallerde bu, onların proletaryanın öncü partisine katılmalarına kadar varabilir. Ama bu sanatçıların çoğunda bu adımı atmak konusundaki aşırı isteksizlik, belirgindir. Kaldı ki partiye girmiş olsalar bile bu sanatçıların ittifaklarındaki anarşist nitelik, kendine özgü bir biçim alır. Proletarya ile kaynaşmaya, somut hayatın sanat hariç, her alanında onun teorisini ve örgütünü benimsemeye hazır olduklarını ilân ederler. Sıradan insan için önemsiz olan bu sınırlama, bir sanatçı için kesinlikle felâketlidir. Özellikle şu bakımdan ki, sanatçının en önemli fonksiyonu sanatçı olmaktır. Bu, onun hayatı ile sanatı arasında gitgide bir ayrılmaya yol açar; onun bir proleter olarak hayatı, gitgide burjuvalaşmakta olan sanatından ayrılmaya yüz tutar. Onun bütün proleter özlemleri bir kutupta, bütün burjuva

sanatı ise öbür kutupta toplanır. Tabii ki bu ayrılma, karşılıklı bir tahrif olmaksızın meydana gelemez. Onun proleter hayatı, sanatına, Marksist gevezeliğin üstün körü kırıntıları şeklinde, yaşayan proleter teorinin mekanik bir uygulaması şeklinde girer. Devrimci hareketle en sıkı bir ilişki kurmuş olan üç İngiliz şairinde bu çok açık görülmektedir. Onun burjuva sanatı, proleter hayatına, olağanüstü ve tamamen gereksiz burjuva «bağımsızlık» ve disiplinsizlik patlamaları ya da partinin devrimci teorisinden tamamen burjuvaca sapmalar şeklinde doluşur. Bu da onun sanatında bilinçsiz bir namussuzluğa, onun, devrimi kendi amaçları için sömüren insan durumuna düşmesine yol açar. Devrimi, burjuva cennetine giden yol olarak görmesinden ve de devrimci yol arkadaşlarının kendisinden farklı fikirler taşıdıklarının farkında olmasından ileri gelir bu. Bununla birlikte burjuva sanatçı, şimdilik, düzeni değiştirme yolunda işbirliğine hazırdır.

Duraksama (sınırlama), yalnızca sanat alanında olduğu için, bu sanatçının devrimdeki tek düşüncesi, devrimden sonra sanat alanında kendi hürriyetini güven altına almaktır. Bir çok insanın daha önemli gördüğü şeye, somut hayattaki hürriyete hiç de ilgi göstermemektedir. Bütün öbür faaliyetlerinde o zaman daha hür olacağını bilir, çünkü bütün bu diğer konularda zaten bir proleter görüş açısı edinmiştir. Kaygısı, sanatın hür olup olamayacağı, sanatta «sansür»ün olup olmayacağıdır. Onun bütün hürriyet anlayışı gerçekte tek bir sözle «sansür»le özetlenir. O, devrimci bir ülkeye insanların hür olup olmadıkları görmek için değil, sanatçılara yetkililerin «karışıp karışmadığını» görmek için gider. Bu da onu sanatçının, rolü yalnız bir kurt olmaktan ibaret bir adam, toplum adına güzelliği kavrayan bir adam olmak gibi tam burjuvaca bir anlayışa sürükler. Bu anlayışı, proletaryanın teorisine yamamaya çalışır.

Tabii ki bu, sanatçıya özgü bir şey değildir. Meselâ bilginler proletarya ile aynı şekilde bir ittifak kuracaklardır; onlar da yalnızca bilim alanında direnirler. Onlar, herşeyi «fedaya» hazır giderler devrimci ülkeye, yeter ki bilimsel teoriye müdahale edilmesin. Onlar da tipik burjuvaca olan bir «yalnız kurt» bilgin anlayışı korlar ortaya. Bu, genellikle herkesi kapsar - öğretmenleri, köylüleri, müdürleri, tarihçileri, oyuncuları, iktisatçıları, askerleri, fabrika yöneticilerini, proletarya ile ittifak kurma gereğini kavrayan, bunu hür bilinçli bir şekilde seçen ve proletaryanın kendileri için değer taşıyan ve burjuva kategorilerinin alıkonmasını istedikleri

alan hariç, her alanda öncülüğünü kabul etmeye hazır olan herkes. Bütün bu küçük burjuva iddiaların bir tek anlamı vardır: o da, bir araya gelince proletarya toplumunu tümüyle reddetmek ve şimdi baş kaldırdıkları kurulu düzeni devam ettirmektir. Tabii ki bu durum, bu istekleri ileri süren kimseleri etkilemez, çünkü bu gibileri özel ilgi alanlarını hayatın bütününden dikkatle ayırmışlardır.

Bütün bu burjuva devrimcilere bilinçli proletarya, şöyle seslenir :

Sizin özgürlük anlayışınız, kökünü toplumun bir parçasından aldığı için kısmidir. Bütün bilinci belirleyen, onu meydana getiren toplumdur, ama siz bu belirlenişten habersiz bulunduğunuz için bilincinizin özgür olduğunu, onun kendi deneyiniz ve tarih tarafından belirlenmemiş olduğunu sanıyorsunuz. Böylesine gururla açığa vurduğunuz bu yanılgı, sizin düne olan köleliğinizin simgesidir, çünkü düşüncenizi belirleyen bu sebepleri görebilseydiniz, siz de bizim gibi özgürlük yolu üzerinde olacaktınız. Toplumdaki zarureti kavrama, sosyal özgürlüğe tek geçiş yoludur.

«Ama, biz bilincin, o bilinci meydana getiren toplum tarafından belirlendiğini söylediğimiz zaman, düşüncenin somut yaşamdan, pratikten hiç bir zaman ayrılamayan birşey olduğunu söyleriz. Birinin özgürlüğünü sağlayan ve geliştiren öbürüdür. Sizler teoriyi pratikten - ve de pratiğe eşlik eden toplumsal zaruretler ve biçimlerden ayırarak düşünceyi «sansür»den kurtarıveriyorsunuz. Düşünceyi hayattan ayırmayı, böylece herşeyi teslim edip bir tek bunu etmemekle, tıpkı piyasada bir maceraya girişmektense yeteneklerini rafa kaldıran biri gibi, insan özgürlüğünün bir kısmını ne olursa olsun muhafazayı umuyorsunuz. Bununla birlikte, özgürlük muhafaza ve tecrit edilecek bir şey değildir; somut hayatın meseleleriyle fiilen mücadele içerisinde doğan bir kuvvettir. Sizler düşünceyi bilinçsiz burjuva kategorilerinin tutsaklığına teslim ediyorsunuz; onun ruhundan pratiği çekip alıyorsunuz.

«Kategorilerden ya da belirleyici sebeplerden sıyrılmış tarafsız bir sanat dünyası yoktur .Sanat, sosyal bir etkinliktir. Sizinkisi, bilinç dısındaki kuvvetler tarafından katı bir biçimde belirlendiği halde, kendisini kendiliğinden olma tasavvur eden batıl burjuva özgürlüğüdür. Kendi nedenselliğinin bilincine varmayan, bu yüzden de, o derece sahte ve tutsak olan sınıfsal sanat ile, nedenselliğin bilincine varmakta olan,

bundan dolayı da gerçekten özgür devrimci sosyalist sanat halinde ortaya çıkan proleter sanat arasında seçme yapmalısınız. Geleceğin gerçekten devrimci sosyalist sanatı, sınıfsal sanat yoktur, o da henüz doğmuş değildir; bugünün sınıfsal sanatı proleter olmadığı takdirde, ancak can çekişen bir sınıfın sanatı olabilir.

«Bizler sizin sanatınızın burjuva muhtevasını eleştirmekten geri durmayacağız. Siz bu «ekonomik» kategorileri yanlış oldukları için değil, ekonomik oldukları için reddediyorsunuz. Ama somut hayattan çıkarılan kategoriler dışında, doğru ekonomik kategoriler olabilir mi? Bizimkisi yalnızca sizin hayatı sanatla, sanatı da hayatla tamamlamanız, sanatı canlı kılmanız talebinden ibarettir. Göremiyor musunuz ki, bu mesele üzerinde bizim müttefiklerimiz olan sizler, düşmanlarımızla aynı çizgiye geliyorsunuz; teorinizle bu noktada böyle amansızca mücadele etmemizin sebebi işte budur.

«Bizim; sizin sanatınızın proleter olması talebimiz, sizin dogmatik kategorileri ve Marksistçe lâfları sanata uygulamanız talebi **değildir**. Böyle yapmak burjuvalıktır. Biz sizden **gerçekten** yeni dünyada yaşamanızı, ruhunuzu geride, geçmişte bırakmamanızı istiyoruz. Size değer vermemizin nedeni, sizin sanatçı ruhunuzdur; sanatınız burjuva ise, ruhunuz nasıl olur da yeni dünyada yer alabilir? Biz biliyoruz ki bu geçiş, sizin sanatınız **yaşar** hale geldiği zaman gerçeleşmiştir, ardından da proleter olacaktır. Onun ölmüşlüğünü eleştirmeyi o zaman bırakacağız.

«Talebimiz sizin sanat alanında proletarya diktatörlüğü dediğiniz şeyi kabul etmeniz değildir. Zor olan yaratıcı yolu, sanat kategorileri ile tekniğini, yaratılmakta olan ve gerçekleşmesinin bir kısmını teşkil eden yeni dünyayı dile getirecek şekilde yeniden kalıba dökmeyi seçmelisiniz. İşte o zaman sanatınızın proleter ve yaşayan sanat olduğunu, işte o zaman ruhunuzun geçmişten yakasını kurtardığını, geçmişi tutup sürüyerek şimdiye getirdiğini, geleceğin gerçekleştirilmesine mecbur kıldığını söyleyeceğiz. Artık siz «yalnızca bir sanatçı» (ki bu da gerçekte burjuva sanatçısı demektir») değilsiniz; bir proleter sanatçı haline gelmiş olursunuz.»

Illusion and Realiy (Yanılsama ve Gerçek) ten...

(1) Bu eser 1936-1937 yılları arasında yazılmıştır. (Çev.)

KALKINMA YOLLARI

Ahmet Say

«Akdevrim»den sonra, Bingöl'e «akdevrimci» bir vali atanmıştı. Bu vali, devlet taşıtlarını gözü gibi koruyor, «resmî hizmete mahsustur» yazılı kaptıkaçtılara artık Defterdar beyin hanımıyla iki baldızını ve Bayındırlık Müdürü beyin kızlarını bindirtmiyordu.

Vali bey, ilin yüksek memurları arasında değişiklikler yapmıştı. Kendi deyişiyle, «yaşlı, mıymıntı ve mızmız» müdürlerin yerine, «genç, dinamik ve enerjik» müdürler gelmeliydi.

Bütün bu işler başarıldı. Bingöl'e yeni ve genç müdürler atandı. Hepsi ülkücü arkadaşlardı. Hele bir Teknik Tarım Müdürü vardı ki, gerçekten dinamik ve enerjikti. T. Tarım Müdürü, sabahları daireye bütün memurlardan önce gelirdi. Ayrıca, hükümet konağının koridorlarında uyuklayan bir odacı gördü mü, fena halde haşlardı. Titizdi: Masasının üzerindeki tozları ikide birde üflerdi.

Vali bey, Tarım Müdürünü çok beğeniyordu. İşte böyle enerjik kadrolardan iş çıkabilirdi!

İş... ama ne işi? Tarım Müdürümüz, Bingöl gibi bir doğu ilinde ne yapabilirdi? Ekilebilir arazi pek azdı. Haritada görüldüğü üzere, her taraf dağlık taşlıktı. Toprak deseniz, verimsizdi. Halk cahildi, modern tarıma yatkın değildi. Üstelik, araç yoktu, gereç yoktu, «tahsisat» yoktu. Tarım Müdüründen ne beklenebilirdi?

Ama bizim Tarım Müdürümüz ülkücüydü. Yoktan var etmeyi kafasına koymuştu. Güçlükleri yenecek ve Bingöl'de kalkınmanın temelini atacaktı.

Müdür Bey ,durmadı ve çalıştı. İlkin bir teneke Bingöl

toprağını Ankara'ya, laboratuvara gönderdi. Böylece ilimiz toprağının hangi bitkiler için elverişli olduğunu bilecek ve ona göre bir kalkınma programı hazırlayacaktı.

Ankara'dan gelen yanıt ilginçti : Kiraz!

«Kiraz»diyordu Ankara!

Tarım Müdürümüz ise :

— Göreceksiniz, Bingöl'de ne kirazlar yetişecek! diye bağırıyordu.

Bu söze kıs kıs gülenler vardı. Gülsünler! Müdür beyi kararından kimse caydıramazdı. Çünkü o, kıs kıs gülenlere değil, bilime inanıyordu. Vali beyin desteği kendisine yeterdi :

— Tarım Müdürümüz, genç, dinamik ve enerjiktir! Az zamanda çok işler başaracaktır! diyordu vali.

Yüksek dereceli memurlar, akşamları Şehir Kulübü'nde, ya da Mahfel'de rakı sofrasının başına oturdukları zaman, hep bu kiraz konusu tartışılıyordu. Kimisi Tarım Müdürünü tutuyor, kimisi de ona karşı çıkıyordu. Bu karşı çıkanlar, eski memurlardı. Şöyle diyorlardı :

— Sayın valimizin ve genç Ziraat Müdürü arkadaşımızın hayalleri hakikatleşsin arzu ederiz. Lâkin, şark vilâyetlerine yirmi üç yılını vermiş bir memurun tecrübesiyle ifade etmek isteriz ki, iklim şartları namüsaittir. Binaenaleyh, Bingöl' de kiraz yetişmesi mümkün değildir!..

Tarım Müdürü, bu sözlere karşılık rakısını yudumluyor ve:

— Göreceksiniz, göreceksiniz!.. diye homurdanıyordu.

Hemen çalışmalara geçildi. Bir «örnek bahçe» hazırlanması için Zübeyir ve Çelik beylere buyruk verildi.

Zübeyir ve Çelik beyler, Tarım Müdürlüğünde çalışan iki genç teknisyen arkadaştı. İkisi de genç, dinamik ve enerjikti. Müdür bey bu ülkücü gençlere güveniyordu :

— Arkadaşlar! Biz, lâfa değil, işe önem veririz! Az zamanda çok işler başaracağız. Örnek bahçe çalışmalarının ivedilikle geliştirilmesini istiyorum!..

Zübeyir ve Çelik beylerin çabasıyla, başka illerden getirilen binlerce kiraz fidanı örnek bahçeye dikildi ve fidanların birkaç yıl içinde köylüye dağıtılması programa alındı.

Örnek bahçe çalışmaları olağanüstü başarılıydı. Tarım Müdürünün forsu artık gittikçe artıyordu. Özellikle, bu bahçede yetiştirilen kabak ve patlıcanlar nefisti, hıyarların tadına doyum olmuyordu.

Teknisyen arkadaşların yetiştirdiği sebzeler önce Tarım

Müdürüne gösteriliyor, sonra vali konağına gönderiliyordu. Bu kabak ve patlıcanların kol gibi büyümüş olanları, müdür eşlerinin toplandığı kabul günlerinde ballandırılarak anlatılıyor, oradan beyendili kebabın nasıl pişirileceği konusuna geçiliyordu. Defterdar beyin görgülü ve işbilir baldızı, kabul günlerinde ortaya «hârika fikirler» atıyordu :

— Çocuklar!.. Bu patlıcanın fotoğrafını İstanbul gazetelerine gönderelim!

Öneri hemen benimseniyordu. Bayındırlık Müdürü beyin büyük kızı, fotoğraf çekme işini üstleniyor ve vali beyin eşiyle Defterdar beyin baldızı tarafından ortaklaşa tutulan dev bir patlıcanın arkasında gülümseyerek objektife bakan birkaç müdür eşinin fotoğrafı İstanbul'a gönderiliyordu. Ancak, İstanbul gazeteleri nedense bu fotoğrafı yayınlamıyordu. O zaman, Bingöl'ün biricik yerel gazetesinde şöyle bir haber çıkıyordu :

HAYRET
VİLÂYETİMİZDE IKI KİLOLUK PATLICAN YETİŞTİ

Bilindiği gibi, dinamik ve enerjik genç ziraat müdürünün himmetleriyle yetiştirilen örnek bahçesinde dün özel olarak haber aldığımıza göre iki kiloluk bir patlıcanın yetiştiğini öğrendik. Bu patlıcan sayın valimiz tarafından incelenmiş ve bizzat Ziraat Müdürü eliyle vekâlete gönderilmiştir. Gazetemiz sayın T. T. Müdürünü ve yakın mesai arkadaşları Zübeyir ve Çelik beyleri tebrik etmekle kendini memnun addeder. Aynı şekilde yeşil Bingöl'ümüzün kalkınmasına devam edileceğinden şüphemiz yoktur. Son.

Ertesi yıl, örnek bahçedeki kiraz fidanlığı hizmete açıldı. Kiraz yemişinin köylüye maledilmesi için, fidanlar bedava verilecekti. Ne var ki, köylüler gelip fidanları almıyordu. Bunun üzerine hükümet konağında önemli bir toplantı yapıldı. Toplantıya vali bey, T. Tarım Müdürü bey, teknisyen arkadaşlar, Veteriner Müdürü, Orman Şefi, Emniyet Müdürü ve Jandarma komutanı katılmıştı.

Vali bey, fidan dağıtımında zor kullanmayı gereksiz görüyordu. Kalkınma, demokratik yollardan, halkın rızasıyla gerçekleşmeliydi.

Şu karar alındı : Jandarma örgütü aracılığıyla köylüye bildirimde bulunulacak, fidan almak isteyen vatandaşların il merkezine gelmesi istenecekti.

Uygulamaya geçildi : İlin tüm jandarma karakolları, devriye çıkartarak köyleri taradı ve valilikten gönderilen bildiriyi okuyarak bedava fi-

dan haberini köylüye iletti. Jandarmalar, köylerde muhtarın kapısına bir de renkli afiş yapıştırıyordu. Afişin üst tarafında masmavi gökyüzü, seyrek bulutlar, altında ilimizin karlı dağları ve onun altındaki yakın görünüşte ise, yeşil ağaçların dallarını basan kırmızı kirazlar vardı.

Jandarmalar, Kırovelyan köyüne de uğrayıp valilik bildirisini muhtara okudu ve renkli afişi kapıya yapıştırdı.

Birkaç gün sonra, Kırovelyan köyünden Remo, köyde bazı söylentiler duydu :

— Padişah değişmiş! Yeni padişah kimseyi hacca salmazmış, velâkin beleş deynek dağıtırmış! Köylüler bile, isterse gidiy, bu deynekten aliymiş!..

«Beleş» sözünü duyunca, Remo'yu bir düşüncedir aldı.

— Lo bu nasıl deynektir ki, hokumat beleş dagıtiy? diye sorup duruyordu.

Kimsenin birşey bildiği yoktu. Candarmalar böyle bir «hokumat fermanı» bırakıp gitmişlerdi, ama neyin nesiydi, pek anlaşılamamıştı.

Remo çok yoksul bir köylüydü. Sekiz nüfusa bakıyordu. «Beleş» sözüne dayanamazdı. Boyna soruyordu:

— Yavu bu deynek işinin aslı nedir?

Karısına danıştı Remo :

— Lan cadi kari! Essahtan beleşse, gidem getirem mi?

— Nerden?

— Hokumattan!

Sıdey kızdı :

— Lo Remo, sen delisin? Hokumat kapısına kendi ayagınla gidiliy?

Remo ensesini kaşıdı. Sıdey haklı olabilirdi : Hükümet kapısında görünür görünmez, memurlar sorarlardı :

— Şikâyetçi misin? Kimden şikâyetçisin? Pekiy... neden geldin?

Remo hem bunları düşünüyor, hem de beleş deyneklerden almak istiyordu. Karısı zaten cadı karılardandı. Her konuda terslik ederdi. Onun sözüne itibar etmemek gerekirdi...

Düşündü taşındı Remo, Sıdey'e haber vermeden gidip deynekleri almaya karar verdi.

Seherde yola çıktı. Ormanın yanındaki yoldan il merkezinin yolunu tuttu. Aslında. ormanın içinden, kestirmeden gitse, daha çabuk varırdı. Gözü yemedi : Bundan beş yıl önce bir kez ormanın içinden geçmeye kalkmış, koca bir ayıyla kapışmıştı. Neşeyle, türküler söyliyerek yürürken, birden hıh diye bir ayı karşısına çıkmış, Remo oracıkta donuna doldurmuştu. Ayı, iki ayağının üstüne dikilip hırlayarak yak-

laşmıştı Remo'ya. Bizimki, imanla «lâilaheillallaaaaaah» diye ünlemiş, Kulhuvalla'ya geçemeden tırnaklı bir şamar yemişti yüzüne. Şamarilen yere yıkılmıştı. Sonrasını bilmiyordu. Ayıktığı zaman, ayı savuşmuştu...

Bugün gene ayılarla kapışmak istemiyordu Remo. Onun için ormanın yanındaki yoldan gidiyordu. Deynek işini düşünüyor, yürürken dağlara bakıyordu. Komşu köyler, davarını bu yamaçlara yaymıştı. Arada sırada titrek keçi melemeleri duyuluyor, çobanın «laheyloooo» diye haykırışı dağlarda yankılanıyordu.

Keçiler karşı yamaçtaydı, ama çoban görünmüyordu. Remo durdu, gözleriyle yamacı taradı, çobanı bulamadı. Çobanın ıslığı duyuluyordu :

— Tşissst, tşissst!

Sanki çok yakınlardaydı çoban. İkide birde ıslığı duyuluyordu :

— Tşisst, tşissst!

Gülümsedi Remo, içinden söylendi :

— Çobanlığın sırrı işte burdadır... -dedi- Keçiler görü - kür, çoban görükmez. Sesi gelir, kendisi gelmez!..

Ve kızdı Remo :

— Lo ben ne için yürürem bu dagda belde? Çoban aramak için mi, yoksa ki deynekleri almak için mi?

Hızlandı ve güneş iki mızrak boyu yükseldiği sırada, il merkezine vardı. Doğruca manifaturacı Enver Efendinin dükkânına gitti. Kırovelyan köylüleri bu dükkândan alış veriş ederlerdi. Yaramazlık haberler var mı, yok mu, Enver'den öğrenirlerdi. Fidan işini de ona sordu Remo. Enver anlattı :

— Kardaşım, bunlar ağaçtır, ağaç! Bildiğin küççük ağaç! Al al yemişler veriy... Köylüler bu ağaçları kapışiy. Velâkin kimse ağaç gibi toprağa dikmiy...

— Ya n'apiy?

— Deynek gibi kullaniy! Çünkü bu ağaç yemişinin sopası pek kavi! Hiç kırılmiy! Cinsi ta Histanbol'dan geliy!..

Remo deynek konusunda az çok aydınlandı. Enver'in dükkânından çıkıp «örnek bahçe»ye gitti.

Tarım teknisyeni Zübeyir bey bahçede dolanıyor, dertli dertli sigara içiyordu. Remo usul adımlarla yanaştı!

— Begim, deynek isterük! dedi.

Zübeyir bey, Remo'nun sesini duymamış gibi arkasını dönüp ilerdeki taflanlara gözünü dikti.

Remo üsteledi :

— Begim, deynek isterük!

Zübeyir beyin sinirine dokunmuştu bu sözler. Hiç tın-

madı. İçinden söylenmeye başladı :

— Kerreste herifler! Deynek isterük! Şapka istemezük, deynek isterük! Kerreste herifler!..

Remo, bu memurun «insafsız» bir adam olduğunu daha ilk bakışta anlamıştı zaten. Demek, fidanları alana dek biraz yorulacaktı. Tuttu, Zübeyir beyin arkasından dolanarak karşısına geçti. Eliyle binlerce kiraz fidanını göstererek :

— Aha! -dedi- Aha şu deyneklerden isterük!

Zübeyir bey sigarasından hızlı bir nefes çekti ve sert sert yanıt verdi :

— Öğlen paydosunda dağıtım yok! Fidan dağıtımı öğleden önce, tamam mı? Yarın saatında gel!

Bingöl köylüleri, işte bu tip memurlara «insafsız» derdi. Ama insafsız memurları yumuşatmanın yolları vardı. Birinci yol, acınaklı hallere girmek ve cahilliğe bağışlatarak herifi yumuşatmaktı. İkincisi, emsal göstermekti : «Dogri söylersin beg. Velâkin, Şog köylü Haso, böle bir öglen vakti gelip deynek almış!»

Eğer bu yollardan ikisi de tutmazsa, oralarda fazla eyleşmemeliydi. Memur kısmının gazabına uğramak, pahalıya malolurdu.

Remo önce birinci yolu denedi :

— Begim, etme eyleme, çok ırak köyden gelmişem! dedi.

Zübeyir bey, sigarasını tüttürüp duruyordu.

Remo yakardı :

— Ben fakirem begim! Kurban olam, babana rahmet, allahın sayesinde bir de senin sayesinde şu deyneklerden ver bana begim!

Zübeyir beyin böyle numaralara karnı toktu. Gürledi :

— Efendi, anlamaz mısın? Paydos! Bugün dağıtım bitti!

Remo pıstı hemen. Geri geri üç adım gidip, elindeki kasketi buruşturarak sırıttı :

— Canin sag olsin begim! Başım gözüm üstüne! Biz yarın da gelmesini bilirik! Allah hokumatımıza zeval vermesin!..

Ertesi sabah Remo «Örnek bahçe»nin önüne gelince şaşırdı. Bahçe kapısı kıyamet yeri gibi kalabalıktı. Yüzlerce köylü birikmiş, bekliyordu. Zübeyir bey ise başçavuş gibi ileri geri hızla dolaşıyor, köylüleri sıraya sokmaya çalışıyordu :

— Kuyruğa girin, kuyruğa! Lan hiç mi medeniyet görmediniz? Kuyruğa girin diyorum, kuyruğa!

Köylüler hep bir ağızdan uğulduyor, itişiyordu. Remo, ne kuyruğu, kimin kuyruğu... anlamamıştı.

Zübeyir bey bazan da yumuşuyordu :

— Tamam, verecez! İçerde arkadaş var : Çelik bey. Fidanları o verecek. Çelik beye benden selâm söyleyin, işinizi hemen görür, tamam mı?

Neyse ki öğlen olmadan Remo örnek bahçeye girebildi ve içerde Çelik beyi buldu. Görünüşünden belli, Çelik bey «insafsız» cinsinden bir memur değildi. Remo bu durumdan yararlanarak yanaştı :

— Kurban olam Çellig beg! Dışardaki Zübeyir begin mahsus selâmları var: Selâm desen, kurban oldugumun Allahındır... Zübeyir beg diy ki, Çellik beg benim hatırasımı kırmaz diy, Kırovelyan köylü Remo'ya dört yerine seggiz deynek versin diy... Kurban oldugumun Çellig begi...

Çelik bey, Remo'nun sırtını okşadı ve gerçekten sekiz fidan verdi. Remo, adamın ellerine sarılıp öpmek istedi ve örnek bahçeden sevinçle çıktı.

O hızla köye yetişti Remo. Vardığında akşam olmak üzereydi. Sıdey evde yoktu. Kimbilir, ya oğlakları ağıla sokmaya çalışıyor, ya da çeşme başında sıra bekliyordu.

Remo, karısının gelmesini beklemeden işe girişti : Kiraz fidanlarını bıçakla köklerinden kopardı, dal budak yerlerini düzledi ve kalem gibi deyneklerin karşısına geçip seyreyledi. Mutluydu. Sıdey bile, bu deynekleri görünce kızamazdı.

Kendi kendine konuşmaya başladı Remo :

— Lo, ne güzel deynekmiş bunlar lo? Hem de beleş! Cinsi ta Histanbol'dan geliy! Amanın ne güzel deynek!

Sonra deynekleri ocağın közünde kuruttu Remo. Sıdey eve gelince de şunları söyledi :

— Lan cadi kari! Hokumat kapısına kendi ayagınla gidilmez dediysen de, yanlış! Padişahımız, kocamışın kamburuni bile düşüniy! Aha sana bir deynek! Kocayınca yaslanıp gidersin! Aha orda! Seggiz tene! Seggiz sülâlenin torununa bile çoktur ha!...

Jean Bruller (Vercors) Türkçesi : şemsa ilkin

DENİZİN SUSKUNLUĞU

Biri kapımızı çaldığında cevap vermek yeğenimin göreviydi. Her akşam olduğu gibi, o akşam da kahvelerimizi getirmişti, (kahve bana uyku verir). Odanın ta dip köşesinde oturuyordum, kapıdan uzaktım, loştu bulunduğum yer. Kapı, düzayak bahçeye açılır. Yağmurlu havalarda işe yarayan Molta taşı kaldırım ev boyunca gider bir uçtan bir uca.

Kulağımıza gelen ses, bir ayak sesiydi. Kaldırım taşlarını döven topukların sesi. Yeğenim bana baktı, fincanını bıraktı; benimki elimdeydi, öyle oturuyordum, kımıldamadım.

Karanlıktı, soğuk sayılmazdı; havalar iyi gidiyordu o kasım. Karşımda sanki pustan iyi seçilemeyen ama kocaman olduğu belli biri duruyordu. Başa iyice oturmuş şapka, bir gocuk gibi omuzlara atılmış yağmurluk...

Yeğenim açtığı kapının yanındaydı daha, her vakitki gibi suskundu. Hiçbir şeye bakmadan duruyor sanılırdı. Kahvemden küçük yudumlar almaya devam ettim; istifimi bozmadım hiç.

Subaydı kapıdaki. «İzninizle,» dedi. Başını da azıcık eğdi. Sessizliği tartıyor gibiydi. Sonra girdi. Yağmurluk sandığım gocuk kolundan kaydı, düştü. Askerce bir selâm verdi subay; şapkasını çıkardı. Yeğenimden yana döndü, zorunluymuş gibi gülümsedi ve belini kırarak eğildi ona. Sonra bana döndü, daha da usturuplu bir selâm çaktı. «Adım Werner von Ebrennac,» dedi. **Bu alman adı değil, bir pro-**

testan bozması olmasın? diye düşündüm bir çırpıda. Subay, «Özür dilerim,» diye ekledi.

Son kelime zor çıkmıştı ağzından, derin bir sessizlik izledi bunu. Yeğenim kapıyı kapadı ve durdu. Arkası duvara dönük, gözleri önüne inikti. Ben gene kalkmadım. Yavaşça fincanımı bıraktım, ellerimi kavuşturdum, bekliyordum; bir şeyler söyleyecekti elbet subay.

«Başka çare yok. Elimden gelseydi önlerdim. Askerlerim tedirgin olmamanız için her şeyi yapacaklar,» Bütün söyleyeceği buydu. Odanın ortasında duruyordu. İnce, uzun boyluydu. Kolunu kaldırsa tavana değerdi eli.

Sessizlik uzadı, çöktükçe çöktü sabah sisi gibi. Yoğun ve durağan bir sisti bu. Ne yeğenimde, ne de bende azıcık olsun heyecan, küçücük olsun bir kımıltı yoktu; bu, sessizliği daha da ağırlaştırıyordu. Bir kurşun buluttu giderek yerleşen. Subay, şaşkındı şimdi, put kesilmiş duruyordu öyle. Neden sonra dudakları kımıldadı, gülümsedi. İçtendi şimdi gülümsemesi; yukardan yukardan bakmıyordu insana. Elini şöyle bir salladı, anlamını çıkaramadım pek. Bakışları yeğenimde durdu; o öyle kaskatı, dimdikti daha. Uzun uzun baktı yeğenime; ve ben yandan subayın o güçlü, keskin çizgili yüzüne, ileri uzanık ince burnuna rahatça bakma fırsatı buldum. Az sonra döndü, şömineye baktı, ve, «Vatanını seven insanlara saygım var!» dedi. Birden başını kaldırdı, pencerenin üstündeki ikonaya çevirdi gözlerini. «Şimdi odama gidebilirim,» dedi. «Ama yolu bilmiyorum.» Yeğenim, merdivene açılan kapıyı çekti, basamakları çıkmaya başladı tek söz etmeden. Tek başınaydı sanki, subaya göz ucuyla olsun bakmadı. Subay onu izledi. İşte o vakit gördüm topal olduğunu.

Koridoru geçtiklerini duydum. Subayın ayak seslerinden bir ayağıyla sert, bir ayağıyla iğreti bastığı anlaşılıyordu. Bir kapı açıldı, kapandı. Yeğenim döndü; fincanını aldı, kahvesini içmeye başladı bıraktığı yerden. Pipomu yaktım. Birkaç dakika hiç konuşmadık. Sonra, «Neyse ki terbiyeli birine benziyor,» dedim. Yeğenim omuz silkti. Benim kadife ceketin yamasını dikmeye koyuldu.

Ertesi sabah, mutfakta kahvaltımızı yaparken indi subay aşağı. Mutfağa başka bir merdivenden inilirdi. Alman, adımlarımızı mı duydu, yoksa rasgele mi o yoldan geldi, anlayamadım. Kapı ağzında durdu, «Çok iyi bir gece geçir-

dim; umarım sizinki de öyle olmuştur.» dedi. Gülümsemeli baktı büyük mutfağa. Eliyle arkaları gösterir bir işaret yaptı, çıplak ağaçlar arasından az çok seçilen, yokuşun başındaki gösterişli binaydı demek istediği. «Eski valiniz şatoda kalacağımı söylemişti,» diye devam etti. «Bu yanlışlığı yaptıklarına sevindim. Burası çok daha güzel bir şato.»

Kapıyı çekti, camın arkasından selâmladı bizi ve gitti.

O akşam da, bir önceki akşam geldiği saatte döndü. Kahve içiyorduk gene. Kapıyı çaldı, ama yeğenimin açmasını beklemedi bu kez. Girdi. «Korkarım sizi rahatsız ediyorum,» dedi. «İsterseniz mutfak tarafından işlerim, siz de bu kapıyı kilitlersiniz.» Salonu geçti, eli merdivene açılan kapının kolunda bir an durdu öyle. Sonra eğildi, selâmladı bizi, «Size iyi geceler dilerim,» dedi.

Kapıyı kilitlemedik. Buna kalkışmayışımızın nedeni belirli miydi, bilinçli miydi, bilmiyorum. Yeğenimle, yaşantımızda hiç bir şeyi değiştirmemeye karar vermiştik; en küçük ayrıntıya değin her şey eskisi gibi, subay gerçekte yokmuş da, bir hayaletmiş gibi olacaktı. Tek kelime konuşmadan verilmiş karardı bu karar, böyle davranıyorduk. Ama belki de benim yüreğimde başka bir duygu da dolaşıyordu: Bana dokunmayan birine tedirginlik vermeye hakkım yoktu; isterse düşmanım olsun.

Uzun bir zaman, bir aydan çok, aynı sahne tekrarlandı her akşam: Subay kapıyı vurdu ,girdi; havadan, sıcaklık derecesinden, ya da aynı önemde bir başka şeyden söz etti. Hep karşılık gerektirmeyen sözlerdi bunlar. Her vakit küçük kapının eşiğinde az oyalanır, sağa sola bakınır, sonra yüzündeki küçücük gülümsemeyle kıvancını belirtirdi. Her gün aynı göz yoklaması, her gün aynı kıvanç gülümsemesi. Bir de, yeğenime bakardı saklamaya yeltenmeden. Gözleri yeğeniminin düzgün ama hep hırçın ve hiç değişmez yüzünde dolaşırdı biraz. Sonra başını eğer, «Size iyi geceler dilerim, »derdi, çıkardı odasına.

Her şey birdenbire değişti bir akşam. Dışarda, yağmurla karışık hatırı sayılır bir kar yağıyordu, son derece soğuk ve ıslaktı hava. Özellikle böyle günler için sakladığım kütükler atmıştım şömineye. Kendime bakmıyordum da, dışarda, soğuk altında titreyen subayı düşünüyordum. Kimbilir nasıl sırılsıklam girecekti kapıdan. Ama gelmiyordu bir türlü. Her

vakitki geliş saati gelmişti; daha görünürlerde yoktu. Neden onu düşünüyorum sanki diye kızıyordum kendime. Yeğenim, çok yavaş, çok eli tetikte örüyordu örgüsünü.

Ayak sesleri duyulmuştu işte... ama evin içindendi. Bunlar subayın ayak sesleriydi, belliydi. Oydu. Demek öbür kapıdan girmişti, ve odasından iniyordu. Kuşkusuz, onu ıslak üniforma içinde görmemiz onuruna dokunacaktı, bize öyle görünmek istemezdi; önce üstünü değişmişti demek.

Ayak sesleri, bir hızlı, bir yavaş, merdivenden aşağı doğru iniyordu. Kapı açıldı, göründü subay. Sivil giyinmişti. Pantolonu kalın gri flanelden, ceketi çelik mavisi ile ılık kahverengi tonları karışık, kırçıllıydı. Ceket üzerine büyükçeydi biraz ve şık bir ev hali veriyordu ona.

«Özür dileriz,» dedi. «Biraz üşüdüm. Epey ıslandım, odam da pek soğuk. Şöminenin önünde birkaç dakika ısınacağım.»

Az zorca çömeldi. Ellerini uzattı ,çevire çevire ısıttı. «Oh, ne iyi!» dedi. Sonra arkasını aleve verdi. Eli, bükülü dizindeydi daha.

Bana göre bu hiç de soğuk sayılmaz,» dedi. «Fransa'da kışlar ılık bir mevsim. Benim oturduğum yerde, zehir gibidir. Çok. Ağaçlar hep iğne yapraklılardan, ormanlar sık. Böyle yerlerde kar çoktur. Burada, ağaçlar başka türden, kar üzerlerini dantel gibi sarıyor. Bir boğanın yaşaması nasıl gücüne bakarsa, insanın yaşaması acıya, zora dayanmasına bakar bizim orda. Burada, burada, insanı yaşatan ruh, ince, şiirsel düşünce. Duygular burda insanı yaşatan.»

Sustu. Uzun zaman kımıldamadı. Kımıltısız ve sözsüz durdu öyle. Yeğenim alışkanlıkla, bir makina gibi sürdürüyordu örgüsünü. Daha da hızlıydı makinadan; bunun bilincinde değildi ama. Örüyordu işte. Gene de bir kez olsun bakmadı ona. Ben, pipomu çekmeye devam ettim. Büyük, tembel işi koltuğumda uzun oturuyordum. Suskunluğumun ağırlığı hiç yitmeyecek sandım. Adam iyi geceler dileyecek ve gidecek dedim içimden.

Yanıldığıma sevindim. O müziksi mırıltı gene başladı işte. Sessizliği bozmadı da bu mırıltı, o sessizlikten doğdu sanki.

«Ben Fransa'yı hep sevdim,» dedi. Gene öyle duruyordu, kımıldamadan. «Her zaman sevdim. Öteki savaş sırasında

çocuktum; o vakitki düşüncelerim sayılmaz elbet. Ama kendimi bildim bileli sevdim Fransa'yı. Görmeden, düşümde sevdim. Uzaklardaki bir prensesi sever gibi.» Sözünün burasında duraksadı biraz. Göğüs geçirdi. «Babamın yüzünden,» dedi.

Rahat değildi çömeldiği yerde, belliydi. Tam arkasında çağırgan bir koltuk duruyordu. Oturmadı. En son güne değin hiç oturmadı yanımızda. Biz ses etmedik; o da, hiç bir vakit, ama hiç bir vakit, peşin yakınlık sayılacak bir davranışta bulunmadı.

«Babamın yüzünden,» dedi gene. «Büyük bir yurtseverdi babam. Yenilgi içine oturdu onun; ama gene de sevdi Fransa'yı. Briand'ı sevdi, Weimar Cumhuriyetine ve Briand'a inandı. Çok iyimserdi, güvenliydi. **Bizi karı koca gibi birleştirecek**, derdi. Avrupa'ya sonu sonuna güneşin doğacağına inanırdı...»

Konuşurken yeğenime bakıyordu. Bir erkeğin kadına bakan gözleri değil; bir heykele bakan gözlerdi o gözler. Ve, aslında, gerçekten bir heykeldi yeğenim. Canlı bir heykel, ama gene bir heykel.

«Ama Briand yenildi. Babam gördü ki, Fransa gene sizin zalim egemen sınıfınız adına yönetiliyor. Wendels'iniz gibi, Henry Bordeaux'unuz, Marshall'ınız gibi adamlar başta. **Fransa'ya ancak ayağına çizmeyi, başına miğferi geçirdiğinde gideceksin**, dedi bana. Boyun eğdim, söz verdim. Çünkü öldü ölecekti babam. Savaşta Fransa'dan başka bütün Avrupa ülkeleriyle tanıştım.»

Gülümsedi, söylediğini açıklamak ister gibiydi :

«Ben bir müzisyenim.»

Kütüklerden biri çıtladı parçalandı, korlar ateşin eteklerine dağıldı. Alman eğildi, maşayla topladı kor parçalarını.

«Müzik çalmıyorum ama, yapıyorum ben. Besteciyim. Hayatım bu benim. Bu yüzden, kendimi orduda son derece gülünç bir kukla gibi görüyorum. Gene de, keşke savaş olmasaydı, diyemem. Hayır. Varsın olsun savaş; büyük şeyler çıkacak bu savaştan, inanıyorum, iyi bir şeyler getirecek bu savaş.»

Doğruldu, ellerini iki yana açtı, hafif kaldırdı, «Özür dilerim, belki sizi kırdım; ama az önce söylediklerime yürek-

ten inanıyorum. Fransa'ya sevgimden inanıyorum. Almanya'nın da yüzü gülecek yakında. Fransa'nın da. Babam gibi, inanıyorum, güvenliyim, Avrupa gökleri aydınlanacak.»
Sonra suskun, iki adım attı, beline değin eğildi. Her akşamki gibi, «Size iyi geceler dilerim,» dedi.

Pipomu bitirene değin sustum. Hafiften öksürdüm. «Ona kötü gözle bakmak, acımamak insan olana yakışmaz gibi geliyor bana,» diyebildim. Yeğenim başını kaldırdı. Hırsla parlayan gözleri parladı bir, kaşları yükseldi. Yüzümün kızardığını sezdim.

O günden sonra, gelişleri bu yeni biçimi aldı. Üniformalı gelmiyordu yanımıza daha. Önce üstünü değişir, sonra kapıyı tıklatır oldu. Düşman üniformasıyle burun buruna gelmemizi istemediğinden mi, düşman askeri olduğunu unutup, onu gerçek bir kişi gibi görmeye alışmamızı istediğinden miydi bu? Belki de her ikisi. Kapıyı çalar, cevap beklemeden girerdi. Bilirdi de cevap vermeyeceğimizi. Bunu açık yüreklilikle ve doğal olarak yapıyordu; kendini üstün gördüğünden değil. Doğru şöminenin başına giderdi ısınmaya. Gelmesine bahaneydi bu gerçekte. O da bilirdi bunun bahane olduğunu, biz de. Isınmasa da olurdu belki, ama konuşmak, rahat rahat konuşmaktı amacı. Sakladığı da yoktu bunu hem.

İlk ziyaretlerinden birinde, şömineye baktı baktı da, «Buradaki ateşle, evimdeki ateş arasında ne başkalık var?» dediydi. «Elbette ki odun, alev ve şömine ordakine benziyor. Ama ışık? Hayır. Işık, ışılandırdığı nesneye bağlıdır; odada bulunanlara, eşyaya, duvarlara, raflardaki kitaplara...»

Bir gün de, «Neden bu odayı böylesine seviyorum?» dedi kendi kendine konuşur gibi. «Çok çekici değil... Yani, afedersiniz!» Güldü. «Demem şu ki, müzelik değil. Eşyanız örneğin... Kimse, ne bulunmaz parçalar diyemez. Hayır. Ama bu odanın bir ruhu var. Bütün bu evin bir ruhu var.»

Kitaplığın önünde duruyordu. Parmakları ciltlere hafiften dokundu.

«... Balzac, Barrés, Baudelaire, Beaumarchais, Boileau, Buffon... Chateaubriand, Corneille, Descartes, Fenelon, Flaubert... La Fontaine, France, Gautier, Hugo... Ne adlar! Ve daha H harfindeyim. Ne Molière, ne Rabelais, ne Racine, ne Pascal, ne Stendhal, ne Voltaire, ne Montaigne, ne de diğer-

leri!» Kitaplara yavaş yavaş göz gezdiriyor, ve ara sıra, herhalde bulmayı beklemediği bir ad gözüne iliştiğinde, «Ooo! Ooo!» yapıyordu.

«İngilizler,» dedi, «insanın aklına hemen Shakespeare'i getiriyor. İtalyanlar Dante'yi, İspanyollar Cervantes'i. Ve biz, Goethe'yi. Sonra düşünmek gerek. Ama bir Fransa dese, hangi adlar akla gelir birden? Molière mi? Racine mi? Hugo, Voltaire, Rabelais mi? Ya da ötekiler mi? Yığın yığın. Bir tiyatro girişinde birikmiş insanlar gibi. Kimi önce sokacağını bilemiyor insan!»

Döndü bizden yana, «Ama müzik?» dedi. İçtendi. «Yani benim dünyam: Bach, Handel, Bethoven, Wagner, Mozart... Hangi adı önce söylemeli?

Sonra, sesi alçaldı. «Ve birbirimizle savaşıyoruz,» dedi, başını iki yana salladı. Şömineye sokuldu. Gözleri yeğenimde, «Ama bu son savaş!» dedi. «Daha savaşmayacağız; evleneceğiz!» Göz kapakları kat kat oldu, elmacık kemikleri belirginleşti, gamzeleri çukurlaştı, beyaz dişleri göründü. Coştu sonra, «Evet, evet!» dedi. Bir de başını sallayarak tekrarladı sözlerini. «Saintes'e girdiğimizde...» diye başladı gene, «Halkın bizi iyi karşıladığına sevinmiştim. Çok sevinmiştim hem. Kolay olacak diye düşündüydüm. Ama madalyonun öte yüzü başkaymış meğer. Korku varmış işin içinde.» Yüzü değişti, ciddileşti gene. «Nefret duydum bu insanlara karşı. Fransa için korkuyordum. Dedim ki kendi kendime, Fransa bu hale mi gelecekti? **Gerçekten** böyle mi olacaktı Fransa?» Başını iki yana salladı. «Hayır! hayır! Sonradan gördüm onu. Boyuneğmezliğini gördüm onun. Seviniyorum şimdi.»

Gözlerimiz birleşti, kaçırdım hemen bakışlarımı. Döndü, odanın orasına burasına bakındı, sonra o acımasız yüzü takındı gene.

«Burada bir vakur yaşlı erkek bulduğuma mutluyum. Ve suskun bir genç kadın. Bu suskunluk kazanılmalı ama! Fransa'nın suskunluğu kazanılmalı!»

Sustu. Yeğenimden yana çevirdi başını. İnatçı, direngen ve suskundu, ama gene de bir gülümsemenin artıklarına raslanabilirdi yüzünde. Yeğenim de bunu sezdi. Hafiften kızardı, ve giderek bir kırışıklık belirdi kaşları arasında. Parmakları şişi gereğinden sıkı tutuyor, hırsla hareket ediyordu; yün kopsaydı umurunda olmayacaktı.

«Evet,» diye devam etti yavaş mırıltılı ses, «Böylesi daha iyi. İyi bir birlik doğar bundan. Öyle bir birlik ki, içindekilere bir asalet kazandırıyor. Bir çocuk masalı vardır, siz de duymuşsunuzdur herkes de duymuştur. Burda da adı aynı mı bilmem; bizde, bu masala **Das Tier und die Schöne** derler: Güzellik ve Canavar. Zavallı Güzellik! Canavarın emrindedir. Hapistir. Güçsüzdür. Canavarın varlığı günün her anında ağır bir pençedir üzerinde. Gururludur Güzellik, vakurdur. Yüreği katılanmıştır!.. Ama Canavar, göründüğü gibi değildir. Yontulmuş sayılmaz, beceriksizdir ha! Ama iyi bir yürek taşır. Yükseltilmeye değer bir yürek... Tek Güzellik istekli olsun! Giderek bir pırıltı, bir yakarı, ve sevgi dolu bir yansıma görür Güzellik esircinin gözlerinde. Şimdi o pençenin ağırlığını, ayağındaki zincirleri daha az duyar olur. Ondan nefret etmek istemez daha. Etkilenir, duygulanır Canavardan, ve elini uzatır. Ansızın biçim değiştirir Canavar. Onu o barbar, kıllı derisinde hapseden sihir bozulur; şimdi bir şövalyedir. Yakışıklıdır. Temiz yürekli, süzülmüş, eğitilmiş bir delikanlıdır. Güzelliğin her öpücüğü daha bir ışıltı katar ona. Birliktelikleri mutluluğun ta kendisidir. Çocukları dünyaya gelmiş gelecek en güzel çocukar olurlar!

«Ne güze bir masal, değil mi? Ben çocukluğumdan beri hep sevdim bu masalı. Tekrar tekrar okudum. Ağlatırdı beni. Özellikle Canavarı sevdim; çünkü ızdırabını anlıyordum. Bugün bile ondan söz ederken içimde bir şeyler kabarıyor.

Durdu, derin bir soluk aldı, eğildi :

«Size iyi geceler dilerim.»

Bir akşam, tütün almaya odama çıkmıştım. Armonika sesi geldi kulağıma. Fugue ve Sekizinci Prelüdü çalıyordu biri. Bozgundan önce yeğenim çalışıyordu bu parçaya. Partisyonun o sayfası açıktı, ama bozgundan bu yana parmakları paslıydı yeğenimin, çalmıyordu. Hem sevindim, hem şaşırdım bu işe. Neydi ona gene çalışma isteği veren?

Nerdee... Yeğenim koltuğuna oturmuş örgüsünü örüyordu. Odaya girdiğimde baktı bana bir, anlamını çözemedim vermek istediği mesajın. Armonika subayın elindeydi. Uzun parmakları âletin üzerinde gizli bir güçle hareket ediyordu sanki. Kendinden geçmişti.

Yalnız prelüdü çaldı. Bıraktı âleti, şömineye doğru ilerledi.

«Ne büyüklük,» diye mırıldandı duyulur duyulmaz. «Büyük? Bu kelime bile yetmez tanımlamaya parçayı. İnsandan öte, etten kemikten öte bir şey bu... Doğayı anlatıyor, evet, tarımsal, esrarlı doğayı duyuruyor bize. Doğa... İnsan ruhundan sıyrılmıştır doğa... İnsanüstü bir müzik bu...»

Kendini kaptırmış konuşuyordu kopuk kopuk. Dudağını ısırması, kelimeler arandığından, düşüncelerini ayıklamaya uğraşmasındandı.

«Bach... Yalnız Alman olabilirdi Bach. Bizim yurdumuzda var bu insanüstü duygu daha. Yani, insanlığın ölçüsü değil bu.

«Bu müzik, bayılıyorum bu müziğe, büyülüyor beni. Tanrının varlığı gibi içimde o... Ama tüm benim değil.»

«Ben insanlığın ölçüsüne uygun müzik yapmak istiyorum: Gerçeği bulmada aşacağım tek yol bu benim. O, benim yolum. Gerçeğe götürecek başka yol yok bana göre. Kesinlikle anladım bunu. Ne vakitten beri anladım? Burada yaşamaya başladıktan beri.»

Arkasını döndü bize. Elini şömineye dayadı sıkıca; sıcak taşa bastırdı parmaklarını .Yüzünü aleve verdi.

«Şimdi Fransa'yı istiyorum. Ama çok şey istiyorum Fransa'dan. Bana kollarını açsın istiyorum. Burada bir yabancı, beş para etmez bir turist, ya da bir fatih olmak yerinde dursun. Böylesi bir şey vermez adama; çünkü bir şey alamaz insan böyle. Zenginliği, büyük zenginliği kapsanamaz. Onun göğsüne gömülüp zenginliğiyle esrik olmalı insan. Bir ana gibi bağrını açmalı insana Fransa... Evet, bu bizim elimizde. Ama ona da iş düşer biraz. Susuzluğumuzu anlamalı, ve de doyurmaya gönüllü olmalıdır Fransa... Bizimle birlik olmaya istekli olmalıdır.»

Olduğu yerde dikeldi, parmakları şöminenin taşına yapışıktı daha. Azdan yükseltti sesini :

«Benim için,» dedi, «Burada bir süre kalmam gerek. Böyle bir evde. Bu köy gibi bir köyde, o köyün öz oğlu gibi kalmalıyım burada.»

Aklına bir şey gelmiş gibi durdu ansızın. Dudakları gülüyor gibiydi. Ama gözleri sert bakışlı, alev alevdi.

«Engeller aşılacak,» dedi. «İçtenlik, her vakit yıkmıştır engelleri.»

Sonra gene sustu biraz.

. Size iyi geceler dilerim.»

Yüzü aşkın kış gecesinde söylenenlerin hepsini hatırlayamıyorum bugün. Ama konunun değiştiği yoktu pek. Fransa'ya kavuşmasının uzun rapsodisiydi hep anlattığı. Fransa'ya uzaktan, onu tanımadan duyduğu sevgi ,sonunda kavuşmasının sevinci... Gerçekten hayrandım bu subaya. Hayrandım, çünkü yürekliydi, çünkü suskumuzu bozmak için tek söz etmiyordu. Bozmak bir yana, doğal buluyordu sanki suskumuzu, anlıyordu. Sessizlik ağır, yoğun bir gaz gibi odanın her köşesine çöktüğünde içimizde en rahatı oydu. Gülümsemesi eksik olmazdı. Ama gene de taa ilk günden edindiği uygunluk duygusunun ağırbaşlılığı içinde yeğenimi seyrederdi. Genç kadın, içinde örülü hücresinde ruhu bu bakışlardan sıkkın işine bakardı sezdirmeme çabasıyla. Ama görürdüm duygularını gene de. Hiç olmazsa parmaklarının titremesiyle ele verirdi duygularını. Sonra, Werner von Ebrennac o müziksel mırıltısıyle sessizliği bozduğunda, daha rahat solumasından anlardım yüreğindekileri.

Çoğunlukla kendinden söz ederdi Werner.

«Evim ormandadır, orda doğdum, bir köy okuluna gittim. Sonra Münih'e sınavlara ve Salzburg'a müzik eğitimine gidene değin de ordan çıkmadım. Büyük kentleri hiç sevmem. Ama Salzburg son durağım oldu. Orda yaşadım bir kez gittikten sonra. Bu arada Londraîyı, Viyana'yı, Roma'yı, Varşova'yı, ve elbette bütün büyük Alman kentlerini gezdim. Yaşanacak yer bulmuyorum büyük kentleri. Yalnız Prag'ı gerçekten sevdim... Öylesine ruhu olan başka kent yok bildiğim. Nuremberg başka elbet... Bir Alman için, yüreği yürek yapan kenttir Nuremberg. Çünkü hayalinde canlandırdığı en değerli şeyleri orada bulur insan. Her taşında tarihsel Almanya'nın asaletini yapanların anısı vardır Nuremberg'in. Her halde Fransızlar da Chartres Katedrali karşısında aynı duyguyu duyanlar. Atalarına orada yaklaşırlar. Ruhlarının yüceliğini, inançlarının büyüklüğünü ve onların inceliğini duyarlar tinsel varlıkları önünde. Kaderde Chartres'a gitmek de varmış. Gerçekten, olgun başaklar üstünde uçsuz bucaksız mavilik, saydam, elle tutulmaz ama görülür duyulur mavilik, sarıveriyor insanı orda. Bir vakitler Chart-

res'a yürüyerek, at üstünde, ya da arabayla gidenleri düşündüm. Duygularını paylaştım onların, sevdim o insanları Ne isterdim onların kardeşi olmak!»

Gene durdu, yüzüne bir hüzün bulutu indi.

«Chartres'a bir tankla gelmiş birinden bunları işitmek kolay değil her halde... Ne olursa olsun... Gerçek bu... Öyleyse Almanların içinde ne iyilik belli, ne kötülük... Karman çorman hepsi. İyisi de, kötüsü de, kurtulmak istedikleri yaraları bile...»

Birden aydınlandı yüzü, gözleri gülen gözlerdi.

«Neyse ki yalnız değiller artık : Fransa'dalar. Ve size bir şey diyeyim mi? Kendileri de biliyorlar yalnız olmadıklarını. Biliyorlar Fransa'nın onlara doğruluğu, bütünlüğü, heykelce eğilmezliği öğreteceğini.»

Kapıya doğru yürüdü. Kendi kendine konuşur bir sesle, «Ama bunun için sevmek gerekli,» dedi.

Bir an açık tuttu kapıyı öyle, başını omuzu üzerinden çevirdi. Yeğenim başını önüne almış kimbilir ne yamıyordu. Güvenli sesiyle ekledi subay : «Ama paylaşılan sevgiyi.»

Bir yandan kapıyı çekti, «Size iyi geceler dilerim,» deyişi nerdeyse duyulmayacaktı.

Uzun bahar günler gelmişti. Subay, günün son ışıklarıyle aşağı iniyordu şimdi. Gene gri pantolonu ayağındaydı, ama üzerine, açık yakalı keten bir gömlek ve kışın giydiğinden daha ince açık kahverengi bir cèket giyiyordu.

«Ev sahiplerime, iki hafta burada olmayacağımı söylemeliyim,» dedi bir akşam. «Paris'e gidiyorum.; mutluyum. İzin sırası bende. Paris'ten iyi yer mi bulacaktım izin geçirmeye... Hem ilk gidişim bu Paris'e. Büyük gün benim için. Bunda ndaha da büyük bir gün var aslında beklediğim, ve yılmadan bekleyeceğim. Yüreğime sabırlıyımdır.

«Paris'te dostlarımı göreceğim. Çoğu sizin devlet büyüklerinizle görüşmede şimdi. İki ülkenin eşsiz birliğini hazırlamadalar. Bu nikâhın tanığı olacağım böylece. Fransa için mutlu olduğunu söylemeliyim size. Yaraları çabuk iyileşecek böylece. Ama doğrusu Almanya için, ve hele kendim için daha da mutluyum. Fransa'ya özgürlüğünü geri vermekle çok iyi bir iş yapmış olacak Almanya.

«Size iyi geceler dilerim.»

Döndüğünde görmedik onu. Evdeydi, biliyorduk. Gözle görünmese de, bir evde bir konuğun varlığını belritecek izler vardır. Ama, birkaç gün, bir haftadan fazla görmedik onu.

Doğruyu söylemek gerekirse aklımı kurcaladı subayın yokluğu. Durmadan düşündüm onu. Ne pişmanlık, ne huzursuzluk duymadan düşündüğüme.

Yeğenim de tek söz etmedi ondan. Ama ara sıra akşamları üst kattan ayak sesledi gelirdi de hemen elindeki işe titilenir, yüzünde bir pırıltı belirirdi onun da. O da arıyordu subayı, belliydi.

Bir gece kahvelerimizi zar zor bitirdiğimizde, o bildiğimiz ayak seslerine kulak kesilmiş bulduk kendimizi. Bize doğru gelen seslerdi bu sesler. Altı ay önceki, o ilk kış akşamı geldi aklıma. Sesler, o akşamki, o ilk ısınmaya gelişin ayak sesleriydi. Gene yağmur yağıyor diye geçirdim aklımdan. Sabahtan beri bardaktan boşanırcasına yağıyordu yağmur. Nerde ne varsa sırılsıklam etmiş, evin içine de soğuk, nemli bir hava doldurmuştu. Yeğenimin omuzuna attığı ipek empirmede, ûean Cocteau'nun çizdiği, insanı tedirgin eden on el resmi vardı, eller birbirlerini işaret ediyorlardı. Pipomun ateşinde ellerimi ısıtıyordum, ve hazirandaydık!

Kendini zor tutar birinin yürüyüşü değildi bu yürüyüş. Ama çekingendi sanki.

Yeğenim, başını kaldırdı, bana baktı, kaldı öyle. Çıtı yoktu, ama duyuyordum bütün söylediklerini.

Son basamak çatırdayıp da se ssoluk kesilince, başını öne eğdi, gömdü vücudunu koltuka yeğenim, bitkindi.

Oysa kapı açılmıyordu bir türlü. Çalındı, ama açılmıyordu. Bir iki kez indirdi kaldırdı kolunu subay. Tam vuracağı sırada vazgeçip duruyor, tam ne yapacağına karar verirken gene kaldırıyordu kolunu. Camdan görüyordum ince uzun gölgeyi. Sonunda vurdu kapıya bir kez daha. Ne çekingenliğinden kurtulmuş bir vuruştu bu vuruş, ne de her şeyi bir yana atıp kararlamadan ansızın vurulan bir vuruştu; bu üç güçlü, kesin tıklama dönülmez bir kararın sesini verdi. Girecek artık içeri diye bekledim. Ama boşuna. Yaşıma başıma yakışacak heyecan değildi duyduğum. Cevap vermeli miydim? Nedendi bu değişiklik? Sessizliğimizi bu akşam bozacağımızı beklemesine ne sebep bulmuştu kendi kendine? Gururu ne emrediyordu akşam? Yalnız bu akşam?

Yeğenime baktım; gözlerinde cesaret verici bir şeyler, bir anlam görmeyi umdum. Ama başı yana çevrik, gözleri kapı tokmağındaydı. Yüzü bembeyazdı. Bana gelince, varım yoğum, gücüm kuvvetim kesilmişti.

İki kesik, kısa tıklama daha oldu kapıda. Yeğenim, «Gidiyor,» dedi. Öyle çaresiz, öyle üzgün bir mırıltıydı ki bu, bekleyemezdim daha; gücümü toparladım, «Giriniz mösyö,» dedim.

Sivil giyinmiş göreceğimi umuyordum onu. Üniformalıydı. Hem de her vakitkinden daha çok üniformalıydı. Gözümüze sokulmak istenen bir üniformalılıktı bu. Kapıyı ardına bir açmıştı. Dimdik, kaskatı duruyordu eşikte. Bu adam, o adam mıydı, düşündüm elimde olmadan. Biraz durdu orda öyle; dimdik, kaskatı ve sessiz. Ayakları hafif açıktı. Kolları anlamsız sarkıyordu iki yanına, yüzü öyle buz gibi, öyle bir cansızdı ki, küçük bir duygu sezmek olanaksızdı.

Gömülü olduğum koltukta sol elinin çizgisiyle kesişiyordu gözlerim, büyülendim birden eline. Bütün o tavrın yalanlarını ortaya döküyordu o el. Bakmasını bilene el, yüzün anlatacağı her şeyi anlatabilir. Hem yüzden bile iyi anlatır duyguları... Çünkü iradenin kontrolünden daha kolay çıkar el. Gergin, sıkılı yumruğu, kımıldayan parmakları, her şeyi ele veriyordu ağzının söyleyemediği.

«Sizinle önemli bir şey konuşacağım,» dedi. Her vakitkinden boğuktu sesi.

Yeğenim gözlerini indirdi ondan, parmağına doladığı yün ipliği, yerdeki yumağı yuvarlıyordu ikide bir. Duygularını gizlemeye çalışmıyordu belli. Elindeki iş, dikkat isteyen türden değildi. İstese örgüsünü örer, utancını gizlerdi belki de.

«Bu altı ay boyunca söylediğim her şey, bu duvarların duyduğu her şey... unutulmalıdır,» dedi subay soluk soluğa.

Genç kız ellerini yavaşça kucağına bıraktı; başını kaldırdı. Sonra, bunca zamandır ilk olarak gözgöze geldi subayla.

Subay, «Oh! welch ein Licht!» dedi, gerçekten ışığa dayanamazmış gibi gözlerini örttü yumruklarıyle. Sonra yumruklarını da gözlerini de indirdi yere. Duyulur duyulmaz, «O muzaffer adamları gördüm,» dedi. Sesini daha da al-

çalttı, «Konuştum onlarla, yüzüme karşı güldüler,» dedi gergin dudakları arasından.

«Onlarla alay ettiğimizi anlamadınız mı daha, dediler. Tam böyle söylediler, Wir prellen sie. Fransa'nın üstümüze kükremesine izin verecek kadar aptal mı sanıyorsun sen bizi, dediler. Sırtımı sıvazladılar bir de, biz müzisyen değiliz, dediler.»

O muzaffer adamları beğenmez duygularından mıydı, yoksa onların ses tonuyla konuşmaya çalıştığından mı, anlayamadım; kin fışkırıyordu sesi.

«Uzun uzun, taşkın, coşkun konuştum onlarla. Siyaset, bir ozanın düşü değil, dediler. Neden savaş çıkardık sanıyorsun? Moruk Marchallları için mi? Sonra bastılar kahkahayı gene. Aptal değiliz, Fransa'yı ilk fırsatta yokedeceğiz. Yalnız gücünü değil, ruhunu da yokedeceğiz Fransa'nın. Özellikle ruhunu. En büyük tehlike ruhları hem. Bu anda en büyük amaç bu... Aç gözünü moruk! Yüzlerine gülüp basacağız tekmeyi ardından, dediler.»

Sustu. Soluk soluğaydı. Çeneleri öylesine kilitlenmişti ki, elmacık kemikleri fırlak fırlak oldu; boynundaki damarları sayılabilirdi. Yeğenimin gözleri faltaşı gibi açık, dinliyordu.

«Umut yok,» dedi. Bu dayanılmaz gerçeğe karşı koyamazlığın ezikliğiyle, «Umut yok,» dedi gene. «Hiç umut yok.»

Sinirli sinirli güldü bir. «Beni suçladılar, çıkıştılar bana. Şuna da bakın, Fransa'ya aşkından ölecek zavallı, dediler. O da yakalanmış hastalığa. Temizleyeceğiz bu mikrobunu Avrupa'nın. Akıtacağız bu zehirini! dediler. Her şeyi anlattılar bana. Söylemedikleri kalmadı. Sizin yazarlarınızı pohpohluyorlar, göklere çıkarıyorlar ya, hepsi numara... Ne Belçika'ya sokuyorlar kitaplarınızı, ne Hollanda'ya. Bizim birliklerin işgali altında hiç bir ülkeden içeri geçirmiyorlar tek satırınızı. Geçse geçse teknik kitaplarınız geçen. Ama kültür kitapları sıfır!»

Kitap raflarına baktı, «Hiç bir şey, hiç kimse!» diye bağırdı. «Bu ışığı hepten söndürecekler! Avrupa'yı aydınlatmayacak bu alev artık.»

Bir kez daha çöktü sessizlik. Bir kez daha. Ama bu kez, daha karanlık ve daha ağırdı. Daha önceki suskularımızın

altında, durgun su yüzeyinin derinlerinde oynaşan canlıları duyduğumuz gibi, varlıklarını yokumsayan sıkkın gizli duygular, istekler, düşüncelerle yüklü bir denızaltı olduğunu duyardım. Ama bu şimdiki sessizlik örtüsünün altında! Ah! korkunç bir üzgüden başka tek şey yoktu sezilen...

Gene konuştu. «Bir dostum vardı; kardeş gibiydik. Öğrenciliğimiz birlikte geçti. Yediğimiz içtiğimiz ayrı gitmezdi. Ben ona müzik çalardım, o bana şiirlerini okurdu... Sonra bıraktı beni. Şiirlerini Münih'de edindiği yeni dostlarına okumaya gitti. Çağırdı beni aralarına katılmaya. Gitmedim elbet. Paris'te dostlarıyle gördüğüm oydu işte. Bana gülen oydu. Ne hale sokmuşlar çocuğu...

«... İçlerinde en azgını oydu. Bir kızıyor, bir gülüyordu. Kimi vakit bana bakıyor, o bir zehir; hayvanın zehirini akıtmalıyız, diye bağırıyordu. Sonra parmağını bana doğrultuyor, ödleri kopuyor şimdi, diyordu ötekilere. Cüzdanları ve göbekleri, endüstrileri ve ticaretleri için korkuyorlar. Başka ne düşündükleri var ki. Ötekileri, cilâlayıp uyutuyoruz. Zor iş değil, hah, ha, bir karavana çorbaya değişeceğiz onların ruhunu.

«... Yaptığınızı biliyor musunuz? dedim onlara. Hiç düşündünüz mü? Gözdağı mı veriyorsun aklınca? dedi. Bizim düşündüğümüz, senin bildiğinden değil. Öyleyse, dedim bu mabedi hepten kapatacaksınız? Ölüm kalım meselesi, dedi. Fethetmeye güç yeterlidir, ama yönetmeye değil. Bir ordu yıkıp bozmakta usta, ama yönetebilecek gücü olmadığını biz de biliyoruz. Ama diye haykırdım, bu paraya alınmaz ruh! Ruh ölmez, ama küllerinden yeni ruh biter. Önce yok etmeliyiz! Ona baktım, mavi gözlerinin derinliklerine baktım. İçtendi, evet. İşin en kötü yanı da buydu işte.

Gözleri açıldı, «Söylediklerini yapacaklar!» diye bağırdı Werner. Yolu yordamını iyi biliyorlar. Bu pis şeytanları bilirim.»

Kulakları ağrıyan bir köpek gibi salladı başını.

Kımıldamadı. Öyle duruyordu daha; eşikte, dimdik. Elleri kurşun taşıyor gibi iki yana açık duruyordu; solgundu. Mum gibi değil, köhne bir duvarın badanası gibiydi. Beyaz güherçile lekeli gri.

Hafifçe belinden eğildi, bir elini kaldırdı, yeğenime doğru, bana doğru tuttu, geri çekti ve hafiften salladı. Yüzündeki anlam azgın bir güçle gerildi. Dudakları aralandı.

Kimbilir ne diyecek diye düşündüm. İhtilâl yapmaya çağıracak, teşvik edecek bizi, yalvaracak. Ama tek kelime çıkmadı ağzından.

Ansızın gevşedi yüzü. Vücudu da gergin değildi daha. Başını öne eğdi, sonra çok zormuş gibi kaldırdı ağırdan.

«Hakkımı kullandım,» dedi yalnız. «Cepheye atanmamı istedim. Sonunda bu şeref de verildi bana... Yarın yola çıkmalıyım.»

Kolunu kaldırdı, o sonsuz ovalara, gelecekte toprakları insan ölüsüyle gübrelenecek buğday tarlasına doğru kaldırdı elini.

Yeğenimin yüzü acı verdi bana. Ay kadar solgundu. Kuru çatlak dudakları aralıktı. Yunan masklarının acılı biçimlerini ansıtıyordu, ve saçıyle alnının birleştiği yerde ter damlacıkları belirdi.

Werner gördü mü bilmem. Onun ve genç kızın göz bebekleri demir tarayan bir geminin halatı gibi gergin, birbirine bağlıydılar sımsıkı. Bakışları arasından bir parmak geçirmeye yanaşamazdı kimse. Ebrennac bir eliyle kapı tokmağını tuttu. Öbür eli pervazdaydı. Başını kıl kadar oynatmaksızın çekmeye başladı kapıyı.

«Size iyi geceler dilerim,» dedi.

Kapıyı çekip gidecek sandım. Ama hayır, gözleri yeğenimde, «Elveda,» diye mırıldandı.

Kımıldamıyordu. Gergin yüzü, yüzünden de gergin donuk gözleri, açabildiğince açık, alabildiğince soluk gözleri yeğeniminkilerle birleşikti. Genç kız dudaklarını kıpırdatana değin öyle durdular. Sonra, neden sonra, Werner'in parlayan gözlerine «Elveda,» dedi genç kız.

Öyle duyulur duyulmazdı ki bu ses, ancak kulak kesilen duyardı. Von Ebrennac duydu ve doğruldu, yüzü ve tüm vücudu rahatlamıştı şimdi.

Ve gülümsedi. Ondan bende kalan son resim, gülümseyen bir yüzdür. Kapı kapandı, adımları giderek uzaklaştı ve evin öte ucunda kayboldu.

Ertesi gün kahvaltıya indiğimde gitmişti. Yeğenim her günkü gibi kahvaltıyı hazırlamıştı. Sessizlik içinde içtik sütümüzü. Dışarda, sisler arasında güneş parlıyordu. Çok soğumuş gibi geldi bana.

Mehmet Arıcan

ÖLÜMÜN ADI

«Kimse size yiğitliğinizden ötürü madalya vermeyecek, kimse hakkınızda destan yazmayacak, kimse yaptıklarınızı övmeyecek, dağların adsız kahramanları.» Sh. 264.

«Sıcak bir soba, ateşte kaynayan çay, çocukluk çağlarından hatırlanan bir şarkı, evde yapılmış içki, soğuk gecelerde bir saman yığını partizanın mutluluğudur.» Sh. 78

«Yaşlı Raska Ana tarlasını çapalarken rüzgârın uzaklardan getirdiği şarkının bir bölümünü duyarak elindeki çapayı düşürecek. Oğlu Frantik, bu şarkıyı söylerdi.» Sh. 384

«Bu iğrenç savaşın adsız kahramanı olan dağ adamı elinde ne varsa verdi. Oğlunu, ineğini, son kalan un çuvalını ortaya çıkardı, tütününü bizlerle paylaştı.» Sh. 62-63.

«Kızılordu tankları şehre girmiş ve Almanları bozguna uğratmıştı. Stalin, Prag'ın kurtuluşu şerefine üç yüz yirmi dört topun yirmi dört defa patlatılmasını istemişti.» Sh. 30

«Ne yazık ki bundan böyle kimse Almanlara, Avrupa'da yaptıkları kıyımın karşılığını hiç bir zaman ve hiç bir şekilde veremiyecektir.» Sh. 22

Ladislav Mnacko, bir Slovak yazarı. E Yayınlarından «Ölümün Adı» adı altında çıkan bir romanı nedense pek ilgi uyandıramadı. Ama, aslında, esere okuduğumuz çeviri romanlarının en iyilerinden biridir diyebiliriz.

II. Dünya Savaşı'nda Polonya, Çekoslovakya vs... yi alarak S.S.C.B.'nin içerilerine kadar giren Hitler orduları, salt düzenli ordularla savaşmak zorunda kalmamışlardı. Bir yandan düzenli ordularla çarpışan Alman orduları, diğer yandan da gerilerinde örgütlendirilen partizan guruplarıyla uğraşmak zorundaydılar. Söz konusu roman, partizanların kırlık bölgelerde Almanlarla savaşlarını ve halkla bütünleşmelerini içermektedir.

Sovyetler, düşman gerilerine kalan işgal altındaki bölgelerde, birbirleriyle bağlantı halinde olan partizan gurupları oluşturmuşlardı. Roman, bunlardan Plostina köyünde üslenen bir gurubu konu etmektedir: Nikolai, Rus arkadaşlarıyla birlikte, paraşütle Çekoslovakya dağlarına inmiş ve orada Almanlara karşı bir partizanlar birliği örgütlemiştir. Bu birlik, ulus yönünden homogen bir yapıya sahip değildir. İçinde Sırp, Rus, Alman, Çek, Slovak ve Yahudi gibi unsurlar bir arada ve aynı amaç etrafında birleşmşilerdir. Ve Plostina köylüleri, (aslında Alman işgalinden pek de o kadar zarar görmeyen bu dağ köylüleri) önceleri kapıyı yüzlerine kapadıkları bu partizanlara, onlara inandıktan sonra yatak odalarını bile açmışlardır. Halk, gereğine inandıktan sonra, savaşan öncü militanları sonuna kadar desteklemiştir. Köylülerde de, partizanlar arasında da etnik ayrılıklar göze çarpan bir unsur değildir. Plostina köylüleri, partizanları Rus, Çek ya da Slovak diye ayırmamıştır. Partizanlar arasında lider seçiminde ulusal ayrıcalıklar herhangi bir sorun olmamaktadır. Halk - savaşçı kaynaşmasını bu kadar güzel verebilen Mnacko'ya hayranlık duymamak elde değil.

Partizanlar, diğer birliklerle irtibat halinde ve bir düzenli orduya bağlıdırlar. Özlerinde örgüt içi disiplin ve kardeşlik yatar. Konu edilen, başı bozuk gerilla gurupları değil, belirli bir disiplin ve yönetici kadro altında eylem gösteren bir üst merkeze bağlı partizanlardır; ve onların sevgileri, duyarlıkları, iç dünyalarıdır.

Yazarda insan sevgisi ve savaş düşmanlığı vardır. Ama bu durum, bir çizgiden sonra tam karşıt bir şekle dönüşür: «İçine tükürdüğümün işi, kasaplıktan başka şey değildi. Sevimli görünüşlü bu herifle ne alıp veremiyeceğim vardı? Başka koşullarda belki de iki iyi arkadaş olabilirdik. Niye öldürmem gerekiyordu onu? Onu öldürmek hakkına sahip miydim? Doğru olur muydu bu?» Mnacko, Nikolai'nin ağzın-

dan bu soruların cevabını şöyle verir : «Ölü bir Alman, bir daha hiç bir Çekoslovakyalıyı öldüremeyecektir.»

Acımanın da, insan sevgisinin de yeri ve zamanı vardır.

Mnacko, faşizm yenildikten sonra ortalığa çıkan aydınlık günler kahramanlarını, barış günlerinin türedi yiğitlerini, yeni düzene ayak uydurmak isteyen fırsatçıları önümüze seriyor : «Şu sıra Komünist Partisi'ne girmek isteyen bir sürü insan vardı.»

«Bu günlerde Bay Kroupa ne yapıyor acaba, diye düşündüm. Acaba son bir şişe Hennessy'ye karşılık kendisini gerçek bir yurtsever olarak kabul ettirdi mi? Acaba ona benzer güvenilir (!) kişiler faşizme karşı ne yiğit olduğunu belirten bir kâğıt imzaladılar mı?.. Üç ya da dört sapısilik biraraya gelip, savaş süresince aynı birlikte görev aldıklarını gösteren tanıklık belgesi veriyorlardı birbirlerine. Artık partizanların gereği kalmadığından, bizlerin düzünelerle olduğumuz söyleniyordu. Her tüccar, fabrika sahibi ve ya karaborsacı direniş hareketinde çalıştığını söylüyor, hayatlarını tehlikeye atarak tekstil fabrikalarının ve gıda stokunun Almanların eline geçmemesi için çaba harcadıklarını savunuyorlar. Şimdi de sözde yurtseverlik adına korkunç Rusların her şeyi götürmelerine engel olmak istiyorlar.»

Gerçek kurtuluş savaşçısının ulaşacağı en son çizgi, ölüsünün de en az dirisi kadar bağırlara basılabilmesidir : Plostina köyünde partizanların barındığı ihbar edilince, köyle beraber yirmiyedi köylü de diri diri Almanlarca yakılmıştı. Savaş bitiminde köylüler kendi ölülerini «Nikolai'yle birlikte tek bir mezara gömmeyi tasarlamaktaydılar.»; işte, bir kurtuluş savaşçısına verilebilecek en değerli armağan budur.

Kuruluş yönünden, anlatım yönünden, kısaca genellersek, içerik ve estetik yönünden her düzeydeki kişiye rahatça salık verilebilecek güzel bir roman «Ölümün Adı».

Adil Gülvahaboğlu

«FİLİSTİN ŞİİRİ»

A. Kadir, gerek tek başına gerekse arkadaşlarıyla birlikte yaptığı çevirilerle dilimize birbirinden güzel kitaplar kazandırıyor. Geçen yıl, Afşar Timuçin'le «Vietnam Şiiri»ni kazandırdı dilimize (Şubat, 1973). Dünyanın yaralı ülkesi kahraman ve yiğit Vietnam'ın şiirini derli toplu olarak sundular. Gene aynı yıl, A. Kadir, Afşar Timuçin, Asım Bezirci, Şerif Hulûsi, Süleyman Salom'la birlikte çevirdiği şiirleri «Dünya Halk ve Demokrasi Şiirleri I» adıyla yayımladı. Adından anlaşıldığına göre bu seri sürdürülecektir. Böylece Türkçemiz, dünya şiirinin en güzel örneklerini kazanacaktır. Birinci ciltte Fransız, İspanyol, Portekiz şiirinden örnekler bulunuyordu.

«Filistin Şiiri», denilebilir ki; Türk okurların hiç tanımadıkları ozanları kazandırıyor bize. Mahmut Derviş, Samih El Kasım, Tevfik El Zeyyat, Fatma Tukan, Salim Jabran, Fevzi Abdullah gibi Filistin şairlerini tanıyoruz. Yalnız bununla kalmıyor, kavgacı, vurucu şiirin ne demek olduğunu da bir daha anlıyoruz. Devrim adına anlaşılmaz, çoğu kez boş sözler etmenin bir bakıma devrime karşı çıkma olduğu artık iyice anlaşılmıştır. Kişi neyi seviyorsa onun adına söyleyeceğini açıkça söylemelidir. Ettiği sözlerle dileğini boğmamalıdır. Filistin ozanlarının şiirlerinde açık yürekliliği, kavgayı, bağımsızlık adına kıyasıya savaşmayı görüyoruz. Öz geçmişlerini okuyunca sanatlarındaki özdenliği görüyoruz. Onlar yaşamlarına ihanet etmemişler. Nasıl yaşamışlarsa onu yazmışlar. İki yüzlü, dalkavuk olmamışlar.

«Filistin Şiiri» Afşar Timuçin'in bir incelemesiyle başlıyor. Burada Timuçin, Filistin'in tarihi, Coğrafyası, mitolojisi,

kültürü, Arapların bağımsızlık savaşları, siyonizm yoluyla Filistin'in başına çorap ören emperyalizmin oyunlarını sergiliyor. Bu bakımdan kitap, yalnız bir antoloji değil Filistin hakkında bilgiler veren öğretici bir yapıya da sahip. Bunu okuyunca Filistin şiirini daha iyi değerlendiriyor kişi. Mesela, Salim Jabran'ın şu dizelerini okurken şairin, tarihsel bir sorumlulukla yola çıktığını görüyoruz :

Hangi halkı parçalamıştır tarih / parçaladığı kadar benim halkımı? / Halkım benim oldu toprağından / saçıldı dört bir yana halkım benim. / (S. 90).

İşte Jabran ve öteki kavga ozanları, sözlerini halklarının ve halkların kurtuluşu özgürlüğü uğruna silâh yapmışlar. Afşar Timuçin önsözde şunları yazıyor : «Onlar, sözü silâh yaptılar, hiç susmayacak bir silâh, düşmana uykularını kaçırtan bir silâh, bombalardan daha güçlü bir silâh. Moşe Dayan, Fatma Tukan'ın şiirinden korkmakta haklıdır. kötülerin düşmanıdır şiir. Suçsuz insanlara en büyük acıları tattıranlara şunu söylemek isteriz : Korkun şairlerden.»

Timuçin geniş bir önsözle okuyucuya bilgi verirken, A. Kadir de «Gelen Benim» adlı şiiri ile karşılıyor okuyucuyu. Onlar yalnız Filistin'i değil benim içimdekileri de söylüyorlar. Bu yüzden onlarla omuz omuzayım, kaygım, acım birdir dercesine sesleniyor :

Yürür dupduru kanım benim / aydınlıktan aydınlığa bir düş gibi. / Dağı taşı kıra eze gelen benim, / geceleri, korkuları, cellâtları biçe, eze biçe eze gelen benim. / Gelen benim, gelen benim, / zincirinden kopmuş gibi. / (S. 9).

....

Bu, bir bakıma yaşantı benzerliğini de içermektedir. «Mutlu Olmak Varken» adlı şiir kitabını okuyanlar, yaşamöyküsünü merak edenler, A. Kadir'in de Filistin kavga ozanları ile bütünleştiğini görürler .Demek ki nerde olursa olsun hep aynı sonuca götürüyor aynı nedenler. Halkı soyanlara karşı olmak, çile çekmek, kavgaya girmek elbet vurucu şiire götürür sanatçıyı. Savaşı yaşamış, direniş örgütlerine girmiş, hapsedilmiş bir şair olan Mahmut Derviş'in dizelerini okuyalım :

Bağlayın beni kıskıvrak. / Yasak edin bana kitap okumayı. / Cıgara içmeyi yasak edin. / Tıkayın ağzımı kumla. / Şiir kandır, şiir göz yaşı, / yazılır tırnaklarla, / yazılır gözlerle, / yazılır bıçaklarla, / Ben şiiri haykıracağım zindanlarda. / (S. 28).

«Şiir kandır» diyor, Mahmut Derviş, işte tüm sorun bunda. Şiiri kavgaya sokabilmeyi başarmakta. Halk ve devrim adına sözedenlerin yapacağı ilk iştir bu. «Filistin Şiiri» bu bakımdan örnek bir şiirdir. Kavgayı, güçlü direnişi, mahpusaneyi, kahramanlığı buluyoruz onda. Savaş anıları, isyan, öfke, özgürlük var, gözyaşı, umutsuzluk, karamsarlık, korkaklık ve döneklik yok! Bilinç, sorumluluk var. Uyanış, cesaret var :

Bir şairden başka bir şey değilim / Yüzyıllar boyunca / tanrıdan medet uman / Oysa şimdi ben / bir volkanım / yirminci yüzyılda. / Patlayan bir volkan. / (S. 52).

Samih El Kasım'ın bu dizelerinde yüzyılımız ozanlarının tanımı vardır. Görevleri, sorumlulukları açıklık kazanır. Duran, sinen, korkan, ağlayan, kaçan bir sanatçı değildir artık ozanlar. Kavganın içinde, savaştadır, nerde zulüm varsa ordadır günümüzün ozanı. İster Vietnam'da olsun, ister Filistin'de, ister Portekiz'de...

«Filistin Şiiri» yalnız küçük bir halkın değil tüm evrenin şiiridir. Evrenin yüreğidir, beynidir. M. Derviş'in «Küba Şarkısı» (S. 29-31) ve ötekiler buna canlı bir örnektir. Filistin'deki uyanışla birlikte, şiir de gelişmiştir. Eylem ve kavga, şiirini de bilemiştir. Giderek ona yeni boyutlar kazandırmıştır. Şiir savaşın büyük bir vurucu gücü olmuştur. 1948'lerden gelen bu uyanış 1964-1965 lerde ayağa kalkıyor. 1967'de beş altı gün süren emperyalist savaş şiire yeni bir maya katıyor. Bu maya şiiri mermiden güçlü yapıyor. Çünkü sömürü ve emperyalizm kitlelerin uyanmasından başka bir şeyden korkmaz.

Tevfik El Zeyyat «Gözyaşları ve Rüzgâr» adlı şiirinde yakınan kişilerin acısını duyar. Ve buna öfkeyle bakar.

Bu göz yaşları ne? / Doğudan esen bu rüzgâr ne? / Yakınmalarıyla yüklü / benim yitik insanlarımın / Ve yurt özlemiyle boğazlanmış / Ve kaskatı / Bu rüzgâr ne? / (S. 77).

Burada Zeyyat, halktan yana, ezilmişlerden yana, tarihin akışından yana bir anlatımla «gözyaşlarına» karşı isyan eder. A.B.D.'nin desteklediği siyonizmin karşısına çıkar. Ezilmiş, «itilip kakılmış», «boğazlanmış» olan Yahudiler, artık ezmeye, boğazlamaya başlamışlardır. Ama ne olursa olsun evrende «halktan yana olan insanları, tarihin ezilmiş in-

sanlarının torunlarını» (S. 15, Timuçin) görmek istemiyoruz. Ve bu yoldaki savaşlar, en büyük tanığımızdır.

İnsanlıktaki uyanışın, şiirde bir devrim meydana getirdiğini görmekle de kıvanç duyuyoruz. Moşe Dayan'ın : «Onun şiirleri on suikasttan daha yakıcıdır» diye nitelediği Fatma Tukan'dan şu dizeleri okuyalım :

Sürdüreceğim kavgayı / yazacağım toprağa, duvarlara, pencerelere, kapılara, / Meryem tapınağına, mihraplara, / saban izlerine, inişlere, yokuşlara, yollara / hapishanelere, işkence odalarına, darağaçlarına, / yazacağım zincirlere inat, / dinamitlere, bombalara inat, / ... haykırır benimle birlikte / gök gürültüsü, fırtına, kasırga :

Özgürlük!
Özgürlük!
Özgürlük! (S. 87)

A. Kadir'in, Afşar Timuçin yada diğer arkadaşlarıyla imece yöntemiyle yaptığı çevirilerde, meydana getirdiği kitaplarda hep aynı nitelik var : Şiirler, sanki çeviri değil de doğrudan doğruya Türkçe yazılmışlar. O denli sarıyor insanı. «Şiirin başka dile çevrilemeyen sanat olduğunu» söyleyenler kaldı mı bilmem? Yürekleri aynı hızla atan insanların şiirleri hangi dilde olursa olsun aynı zevkle okunabiliyor. Yeter ki bu işi «Halk Ve Demokrasi Şiirleri I», «Vietnam Şiiri» ve «Filistin Şiiri»nde olduğu gibi büyük bir ustalıkla yapalım.

(1) Filistin Şiiri (Şairlerin Öz Geçmişleriyle) Çev. A. Kadir, Afşar Timuçin, Ocak 1974.

İSTANBUL YÜKSEK ÖĞRENİM KÜLTÜR DERNEĞİNİN GÖRÜŞLERİ

BAĞIMSIZLIK VE DEMOKRASİ KAVGASINDA GENÇLİK

1. Emperyalizm ve yüksek öğrenim gençliği

Bugüne kadar, kısaca, üniversite gençliğinin birçok nedenlerden dolayı devrimci mücadelede halkımızın yanında olduğunu söyledik. Bu nedenlere biraz daha yakından bakmakta kuşkusuz yarar vardır.

Bilindiği gibi üniversite gençliği, üretime katılmaksızın üleşimden pay alan sosyal bir kategoriyi oluşturur. Bu kategoriye dahil olan kişilerin en belirgin özellikleri ise bir geçiş süreci içinde olmalarıdır. Yani mevcut durumda toplumdaki sınıf ve tabakalara, kökenleri dolayısıyla bağlı olan ve gelecekte üretime katılmaya hazırlanan bu gençler, eninde sonunda toplumun bu temel sınıf ve tabakalarından birine fiilen dahil olacaklardır.

Bu durumda, bir geçiş süresi içinde bulunan üniversite gençliğinin katı üretim ilişkilerinden kopuk, ve olanakları sayesinde hızlı bir bilinçlenmeye açık olmaları yanında gençliklerinin de kendilerine kazandırdığı dinamizmin sonucu halkımızın yurtsever mücadelesinde yerini aldığı ve alacağı görüşü ne kadar doğruysa, bu mücadeleye salt hümanist açıdan katılmış olduğunu sanmak da o denli yanlış olur. Çünkü, üretimde fiilen yer almasa da gençlik, kaçınılmaz olarak ekonomik ve bunun doğurduğu sosyal ilişkilerden son

derece etkilenmektedir. Başka bir deyimle, en azından tüketime katılmakta ve bunu yapabilmek için bağlı bulunduğu sınıf ve tabakanın olanaklarından yararlanmak zorundadır ki, bu da onu dolaylı da olsa ekonomik ilişkilerin içine sokar.

Bu kısa tanımdan sonra, üniversite gençliğinin uluslararası emperyalizm ve ülkemizdeki çeşitli sınıflarla olan ilişki ve çelişkilerini de özetle incelemek gerekir. Yalnız burda emperyalizm derken ne soyut bir kavram ne de eski ve yeni sömürgelerde olduğu gibi her adım başında yabancı askerlerin kol gezdiği bir emperyalizmi anlamak gerekir. Kapitalizmin en yüksek ve son aşaması olan emperyalizm, günümüzde çok uluslu şirketler biçiminde, yerel tekelci ortaklarıyla birlikte tüm geri kalmış ülkelerin halklarını (ve bu arada kendi halklarını da) enaz eskisi kadar insafsızca sömürmektedir. Ancak, emperyalizmin geri kalmış ülkelerde askeri egemenliğinin olmadığını sanmak büyük bir yanılgı olur. Halkın tepkisi yüzünden eskisi kadar göze batmaktan çekinen emperyalizm, bu hâkimiyetini askeri paktlar, üs anlaşmaları v.s. ile yürütmeye çalışır, halkın devrimci uyanışı iyice hız kazandığı zaman ülke içi faşizmi getirir, ancak halkın seli bu şekilde de durdurulamazsa gerçek yüzünü gösterip Vietnam ve Güneydoğu Asya'da olduğu gibi doğrudan doğruya silâhlı kuvvetlerini öne sürer. Fakat bunlar dünya halklarının devrimci ateşini söndürmek şöyle dursun, emperyalizmin kesin yenilgisini sağlıyacak olaylardır. Çağdaş tarih bize bunun birçok örneğini vermiştir ve vermeye devam edecektir. Tekrar konumuza dönecek olursak, hiçbir zaman unutmamamız gereken bir gerçek, yerli tekelci sermayenin uluslararası emperyalizmin tamamen güdümünde olduğudur.

Ülkemizdeki yüksek öğrenim gençliğinin büyük çoğunluğu yoksul sınıf ve tabaka kökenlidir; yani küçük burjuvazinin çeşitli kesimlerinden (küçük esnaf, memur, az topraklı köylü, v.s., gibi) ve az sayıda işçi sınıfından gelmedir. Böyle bir üniversite gençliğinin tüm yaşantı koşulları, biraz daha üst düzeyde olsa bile, bağlı olduğu sınıf ve tabakaların yaşantı koşullarından ayrı değildir.

Somut rakamlar vermek gerekirse devlet üniversitelerinden birinde parasız okuyan (devletin üniversite bütçesini yoksul halktan aldığı vergilerle oluşturduğunu düşünürsek, halkın okuttuğu) bir üniversite öğrencisi ayda ortalama 400-600 lira ile geçinmeye çalışır. Bu miktarın 339,50 lirası (her öğrencinin aldığını büyük bir iyimserlikle kabul edersek)

Kredi ve Yurtlar Kurumu'nun öğrencilere verdiği borçtur. Yani gene devletin, dolayısıyla yoksul halkımızın verdiği paradır. Bundan başka öğrenciye ailesinden ayda 100-250 lira arasında para gelir. Böylece 400-600 lirayı bulan bir aylık gelirin ne şekilde harcandığını bir kez daha görelim : En az 60 TL. vererek bir yurtta kalan öğrenci, normal bir gıda rejimi sürdürmek isterse (zira öğrenimi sırasında kendisinden çok şey istenmektedir) yurt ve okul yemekhanelerine ödediği para 400-500 TL.yı bulur. Bunlara ayda ortalama 30 TL. yol parası ve 50 TL. okul araç ve gereç masrafını eklersek, aylık gelir ortalamasına varmış ve hatta bunu aşmış olduğumuzu görürüz.

Şu sıralarda, her öğrenciye kredi verileceği ve miktarın 500 TL.sına yükseltileceği sözü dolaşıyor. Ancak yeni gelen zamların piyasa fiyatlarını ne şekilde etkileyeceğini düşünürsek, değişen hiç bir şeyin olmadığını görürüz.

Bundan çıkan sonuç şudur : Üniversiye öğrencisi giyinmeye gerek görmeyen, eğer sigara içmek gibi bir lüksü (!) varsa yemeğinden kısıntı yapması zorunlu olan, hele hele sosyal hayatı hiç olmaması gereken bir mahluktur.

Bütün bunlara karşılık, üniversite öğrencisinin mensup olduğu sınıf ve tabakaların hayat şartları daha mı iyidir? Aksine, içinden çıktığı çevresini üniversite öğrencisininkinden daha zor şartlarla karşı karşıyadır. Bu yüzden gençliğin halkımızla hiç bir çelişkisi yoktur. Ve gene bu yüzden biz biiliriz ki : Gençliğin sorunları, halkımızın tüm sorunlarından ayrı değildir ve HALKIMIZIN SORUNLARI GENÇLİĞİMİZİN SORUNLARIDIR.

Uluslararası emperyalizm ve onun yerli tekelci ortakları ise, üniversite sıralarındaki gençlere, diplomalarını aldıkları zaman toz pembe bir hayata kavuşacaklarını fısıldayıp onları kendi sınıflarına alacaklarını vaadetmektedirler. Ancak, Türkiye'nin cılız ve bağımlı kapitalizmi yüzünden üniversite mezunlarının bir çoğunun iş bulamaması, ve diğer taraftan bu ekonomiye bağlı tamamen yetersiz bir öğrenim sistemi ile her yıl üniversite kapılarından yüzbinlerce lise mezununun geri çevrilmesi ülkemizin azgelişmişliğinin başka bir göstergesi haline gelmesi bir yana gençliğin, tekelci sermayenin «Gel, içinden çıktığın sınıfı birlikte sömürelim» şeklindeki teklifine, nasıl karşılık verdiğini çok yakın bir geçmişte gördük, ve göreceğiz.

Emperyalizmin köpekliğini yapmayı kabul eden birkaç kişiyi bir yana bırakırsak (onları gençlikten saymıyoruz),

yüksek öğrenim gençliği halkımıza kendi yurdunda yaşama hakkını bile tanımayan, ülkemizin her türlü kaynaklarını alabildiğine gaspeden ve halkımızı sefalete mahkûm eden emperyalizmin ve onların yerli uzantılarına karşı ancak, halkımızın yanında savaşarak cevap verir. Zira o bilir ki, kendi çıkarları ve geleceği, halkımızın çıkarları ve geleceğiyle özdeştir. İşte bu yüzden : GENÇLİK BAĞIMSIZLIK VE DEMOKRASI KAVGASINDA EMEKÇİ HALKIMIZLA OMUZ OMUZADIR.

Böylece, halkın sorunlarını benimseyip onun yanında yer alan gençliğin bu atılımına mani olmak için egemen güçleri çıkarttığı Gerici Üniversiteler Kanunu ve gerici yönetmelikler, onları kurtarmaya yetmeyecek, Demokratik Üniversite Mücadelesi ile egemen güçlerin bu girişimini de boşa çıkaracak olan gençlik, halkın mücadelesine katılmakta bir an olsun geri kalmıyacaktır. Bu yüzden her zaman bilelim ki : DEMOKRATİK ÜNİVERSİTE MÜCADELESİ, HALKIMIZIN BAĞIMSIZLIK VE DEMOKRASİ MÜCADELESİNİN KOPMAZ BİR PARÇASIDIR.

SERMAYE OLİGARŞİSİ - ÜNİVERSİTE OLİGARŞİSİ

Bir ülke emperyalizmin tahakkümü altında, doğusundan batısına, kuzeyinden güneyine, kısacası iliğine kadar sömürülüyorsa, o ülkedeki eğitim sistemi de sömürü düzenini sürdürmek isteyenlerin bir aracı olarak kullanılır. Böylece sistemin önemli bir halkasını oluşturan üniversite, ülkemizde de bu kaideyi bozmayarak, egemen güçlerin kontrolü altında kurulu düzenin ideolojisine göre eğitim verme özelliğini daima taşımıştır. 1839 Gülhane Hatt-ı Hümayunu ile ülkemizde tohumları atılan sömürge eğitimi, batının emperyalist ülkelerine bağımlı bir eğitime dönüşerek günümüze kadar gelmiştir.

Bu düzene sokulmuş ülkelerde, toplumun kendi bilgi ve güçleriyle varolma bilinçleri yokedilmekte, halkın kültürü plânlı bir şekilde öldürülmektedir. Bu yapı içindeki Üniversite de (eski deyimle İlmiye Kuruluşları) halktan kopup hâkim sınıflarla bağlarını kuvvetlendirdikçe, dışardan ithal edilen bilgi ve teknolojinin satıldığı açık pazarlar durumuna gelmiştir. Bu kurumlardaki eğitim günümüzde de, egemen güçler tarafından her dönemde kendi çıkarları doğrultusunda sürdürülmekte, böylece ithal malı bilgi ve formüllerin ezberlenmesinden öteye gidememektedir.

Bu ortaçağ medrese kalıntılarındaki öğretiye karşı çıkan yurtsever hocaların yurt sorunlarını inceleme ve araştırma isteklerinin nasıl bastırıldığı ve bu bastırılış sırasında, üniversite oligarşisinin egemen sınıflarla nasıl bir işbirliği içinde olduğunu her dönemde görmüşüzdür. Bugün sermaye oligarşisi - üniversite oligarşisi o kadar belirgenleşmiştir ki, her gün burjuva mecmualarının sosyete sayfalarında, akademik ünvanları sadece ticari ilişkilerde güven kaynağı olan, bilimsel çalışmalardan tamamen yoksun, halka neresinin açık olduğu bilinmeyen şirketlerin binlerce lira aylıklı üniversite ağalarının, uluslararası sermayenin Türkiye'deki çömezleriyle birlikte kadeh tokuşturan fotoğrafları çarşaf çarşaf yayınlanmaktadır.

Ayrıca sermayenin sömürüsünü hukukileştirme ve bu sömürünün mutemetliğini, yapmakta gerektiği zaman da «sayın muhbir vatandaşlık» görevini lâyıkıyla yerine getirmekte olan ve Üniversite senatolarını, mütevelli heyetlerini ve dekanlıkları teşkil eden öğretim üyeleri, bu ikili ittifakı gözler önüne sermekte bize yardımcı olmaktadırlar. Bütün bunların dışında öğretim müesseseleri de çelişkili bir bütündür. Yukarıda sıralanan işleri becerebilen öğretim üyelerinin sayıları aslında oldukça azdır. Ama başlarını, arkalarındaki güçlerin desteğiyle tutmuşlardır. Fakat bu azınlığın dışında kalan yurtsever ve gerçekçi öğretim üyelerimiz en az öğrenciler kadar bu kişilerin, bu davranışlardan (!) zulmünden zor durumlara düşmektedirler.

Bu sözde bilim yuvalarına girme mutluluğunu (!) kazandığı zaman yüksek öğrenim genci, ülkesindeki çarpık kapitalizmin ufuklarıyla karşılaşmaktadır. Hele öğretici kadronun, emperyalizmin emekçi halkı soymadaki ustalığını, eşitsizliği, baskı ve zulmü doğuran nedenleri kendisine bilimsel kanun ve sistemler diye yutturmaya çabalaması, öğrenci ile üniversite arasındaki çelişkiyi arttırmaktadır.

Öğrencilerin, sorunlarını tüm düzensel yapı içinde değerlendirmeleri sonucunda, kendi sorun ve çıkmazlarının daha iyi bir eğitim sisteminde çözümlenebileceğini ve bu çağdaş eğitimin de, daha ileri toplumsal yapıda gerçekleşebileceği gerçeğini kavramaktadır. Yani kendi sorunlarını, kişisel ilişkiler çerçevesi içinde çözümlemeye kalkışmamakta, tüm toplum düzeni ile, sebep - sonuç ilişkisini kurabilmektedir.

Günümüzde üniversite öğrencisi, eğitimin, bir toplumda egemen olan sınıflara uygun olarak biçimlenen bir araç,

yüksek öğrenimin de bu aracın bir parçası olduğu gerçeğini kavramıştır. Bu gerçeği, ne vatan millet edebiyatları, ne emperyalizmin son model yozlaştırma metotları, ne de sun'i olarak kurulan «öğrenci dernekleri» örtebilirler.

ÜNİVERSİTELER KANUNU - YÖNETMELİKLER - SOMUT UYGULAMALAR

Ezilen halkımızın çeşitli kesimlerinin, sömürüye karşı çıkmaları ve buna karşı emperyalizme bağımlı tekelci sermayenin, kısa sürede aşırı derecedeki sermaye birikimi ile ortak pazar ülkelerinin sermayedarları seviyesine erişip onlarla boy ölçüşme hayaliyle sömürüye hız vermeleri baskı rejimini getirdi.

Düzen çarkının kimin yararına ve nasıl işlediğini açıkça gören, bu işleyişin değiştirilmesi gereğine inanan toplumun uyanık bir bölümünü susturmak ve etkisiz hale getirmek, elbette ki egemen güçlerce ihmal edilemezdi. Böylece, Üniversiteler Kanunu, 12 Mart sonrası devrimcilere ve halkımıza uygulanan faşizan baskıların ve başta Anayasa değişiklikleri olmak üzere çıkarılan tüm anti-demokratik yasalar zincirinin bir halkası olarak karşımıza çıktı. Üniversite gençliğine uygulanan bu baskı, bilinç düzeyi ileri çizgiye ulaşan öğrencilerde daha da yoğunlaştı.

Nitekim : «... zabıta, suçların ve suçluların kovuşturulması için, **herhangi bir davet ve izne bağlı olmaksızın**, üniversite binalarına ve eklerine her zaman girebilir. Bu takdirde giriş sebebinin niteliğine göre ilgili üniversite rektörlüğü veya bağımsız fakültelerin dekanlığı teşebbüsten **haberdar edilebilir.**» ve üstelik «İlgili kurumlar, kovuşturma dolayısıyla zabıta kuvvetlerine, gereken her türlü yardım ve kolaylığı göstermekle yükümlüdür» derken ders sırasında polisin, yaka paça bir öğretim üyesini veya bir öğrenciyi götürmesi meşrulaştırılmış olmaktadır. Bundan böyle Üniversite özerkliğinden dem vurmak, kargaların bile güleceği bir iddiadan öteye gitmez.

Diğer maddeler de göz önüne alınırsa (Üniversiteler üstü kuruluşlar; yüksek öğretim kurulu - madde 4, 5, 6-, üniversite denetleme kurulu - madde 7 - üniversitelerarası kurul - madde 9 - üniversite idare örgütünün tamamen ikinci plâna itildiği görülür. Bu ise sermaye saltanatının tedirginliğinin bir sonucudur.

Böylece «Toplumlar sınıflı olduğundan, yasalar da belirli bir hâkim sınıfın veya sınıflar koalisyonunun iktidarını perçinlemek ve çıkarlarını sağlam kazığa bağlamak amacını taşır.» gerçeği bir kez daha ispatlanmış, yukardaki gibi bir çok halk yararına olmayan, anti-demokratik kanun tezgâhlanmıştır.

Bütün bunlardan başka, sıkıyönetim direktifleriyle, bazen disiplin yönetmeliklerinin sünger gibi ifadelerinin elastikî yorumları gerekçe gösterilerek, kimi zaman da hiç gerekçe gösterilmeksizin, üniversite, tarihinde görülmemiş bollukta bir ceza dağıtımına sahne oldu. Hazırlanıp sınava girmeye gelen öğrencilere sınav kapısında, aylarca önce verilen cezalar tebliğ edildi. Amaç ortadaydı; baskı rejimindeki sıkıyönetim mahkemelerinin verdiği cezalarla zaten zor durumlara düşen öğrencileri okuldan tamamiyle uzaklaştırmak... Ve üniversiteler, danıştay kararlarını hiçe sayan, yönetici kadrolar tarafından yönetilmeye devam etmekte, bu durumlara karşı çıkan yurtsever öğretim üyeleri ise ya mahkeme köşelerinde, ya danıştay kapılarında ya da yurt dışında çile doldurmaya mahkûm edilmektedir.

Yönetmelikler ve pratikteki sonuçları :

Son yıllarda üniversite ve akademilerde bir yönetmelik furyası almış yürümüştür. Öğretim süresi dört yıl olan bir okulda 3-4 yönetmeliğin uygulandığı çok sık görülen bir olay olmaya başladı. Bunun nedeni ise üniversite ve akademi senatolarının ülke koşullarına uygun yönetmelikler hazırlamaları yerine, her dalda olduğu gibi bu konuda da ithal işlemine girişmeleridir. Uygulamada binbir aksaklığı görülen bu ithal malı yönetmeliklerde her geçen gün yeni bir değişiklik yapmak zaruret halini almıştır. Böylece hangi öğrencinin hangi yönetmeliğe bağlı olduğunu bulup çıkarmak saatler süren uğraşları ve peşinden bir yığın haksızlıkları beraber getirmektedir. Örneğin akademilerde, gerici Üniversiteler Kanunu'na uygun olarak öğrenci temsilcileri seçimlerinin yapılmasına rağmen, yüksek okullarda bu bile yapılamamıştır. Anti demokratik bir uygulama söz konusu olduğu zaman gerici üniversiteler kanunu öğrencilerin gözüne sokulurken, çok saçma hükümlerle bağlı olmasına rağmen (Madde 58 : Öğrencilerle ilgili konularda gereken hallerde ve fakülte kurulu karar verdiği takdirde dinlemek amacıyla bir öğrenci temsilcisi seçilir. Temsilci, fakülte yönetim kurulunun

gözetimi altında yılda bir kere fakülte öğrencilerinin en az % 60'ının iştirakiyle yapılacak seçimlerde gizli oyla ve bir yıl süre için seçilir. Temsilci seçilebilmek için ilgili sınav yönetmeliğince; normal süre içinde sınavlarını başarmış olmak, adlî veya inzibati bir ceza almamış olmak gerekir) bu konuda nedense öğretim üyelerinin ve müdürlerin sesi soluğu çıkmamaktadır.

Bütün bunlara rağmen bilinmelidir ki fikirler hiç bir zaman polisiye tedbirlerle engellenemez. Hele bunlar, susturulmak istenen insanların özlemleri ise onlar kendilerine çok daha etkin kanallar bulur ve yayılırlar. Bu yüzden gençliğin mücadelesi de, bütün baskı tedbirlerine rağmen devam edecektir.

Gençliğin demokrasi ve bağımsızlık mücadelesine katkısı :

Bizlerin çok iyi bildiği gibi, «gençlik sınıf değildir» olgusunu teslimiyetçiliklerine kılıf yaparak yurtsever üniversite gençliği ve onun kavgasını halkımızın demokrasi mücadelesinden soyutlamak, geri bıraktırmak isteyen pasifist, teslimiyetçi unsurların çabaları bu görevin yerine getirilmesiyle mutlaka yenilgiye uğrayacaktır. Tüm ezilen ülkelerde emekçi halk - gençlik dayanışmasını engellemek ve provoke etmek istekleri hüsrana uğramış, gençlik kendi kavgasını, halkın demokrasi düşmanlarına karşı verdiği kavgayla ayrılmaz bir şekilde birleştirilmiştir. Ülkemizde geçen dönemlerde ürünü, aracıya tefeciye kaptırılan köylüyle, iş-gücü sarı sendikalar tarafından insafsızca fabrika patronlarına satılan işçiyle, kıyıma uğrayan öğretmenle, montaj sanayiinin uşaklığını yapmaya zorlanan teknik elemanla gençlik tam bir dayanışma örneği vermiştir.

Bizlerin, örgütlü olarak demokrasi düşmanlarının halkımıza uygulayacağı baskı, terör ve tertiplere karşı, halkımızla birlikte dimdik karşı durmamızı ,provokasyon olarak nitelendirenler, emperyalist köpeklerin saldırısına halkımızın yanında göğüs geren, özgürlük bayrağının yükseklerde dalgalanması için mücadele eden, gençliğin kavgasını emperyalizmin oyunu sayan gerici unsurlar, özünde, bizlerden işçinin, köylünün ezilmesine evet dememizi istemektedirler.

Türkiye, gençliği «gençlik herşeydir, herşeyi yapar» yanılgısını iyi kavramıştır. Bizler gerçek demokrasi mücadelesinde öncülüğün işçi sınıfına düştüğünü, öncü sınıfın müca-

delesinin içinde gençlik - emekçi dayanışmasının güçlendirilmesi gerektiğini gayet iyi bilmekteyiz. Gene bilmekteyiz ki, çağımız mazlum halkların kurtuluş çağıdır. Demokrasi savaşlarının verildiği çağdır. Yani, toprak, ekmek, insanca yaşamak için, çöken emperyalizme son kurşunun sıkıldığı çağdır.

Böyle bir çağda bir Latin Amerikalı genç, bir Asyalı genç, kendisinin ilerde sömürü düzeninin bekçisi olmasını istemeyecek ve salt bir üniversite öğrencisi olarak kalmıyacaktır. Bütün bunların bilincine varan Türkiye genci çağının gencidir.

Bizlere yapılacak en büyük provokasyon yüksek öğrenim gençliğini üniversitelerin köhnemiş duvarları arasına sıkıştırmaktır. Gençliğe uygulanacak bu tür tertipler, oyunlar, boşa çıkacak, sonunda zafer halka ihanet eden teslimiyetçi pasifist cephenin değil, emekçi halkla bütünleşen yurtsever gençlik cephesinin olacaktır.

Yüksek öğrenim gençliğinin demokratik talepleri derhal gerçekleştirilmelidir!

1) Üniversite ve akademilerdeki eğitim sistemi ülke koşullarına uygun ve halk yararına değiştirilmeli; bilim ve teknik halka açılıp, halktan yana kullanılmalıdır.

2) Üniversitelerden polis derhal çıkarılmalıdır.

3) Egemen güçlerin her dereceden örgütleri köşe başlarını tutmuşken, öğrencilerin ve halkımızın teşkilâtlanmalarına engel olan, düşüncelerini serbestçe ifade etmelerine fırsat vermeyen kanun ve yönetmelikler değiştirilmelidir.

4) Öğrenciler mutlak surette yönetime katılmalı, söz ve oy sahibi olmaları temin edilmelidir.

5) Öğrencilerin ekonomik ve sosyal sorunları çözüme ulaştırılmalı, sosyal ve kültürel ilişkilerini geliştirme olanağı tanınmalıdır.

6) Üniversiteleri orta öğrenim seviyesine indiren ev ödevleri ve çok masraflı projeler kaldırılmalı veya öğrencilerin sosyo-ekonomik şartlarına uygun hale getirilmelidir çünkü çok masraflı ev ödevleri ve projeler

öğrenciler tarafından karşılanamadığından geniş bunalımlara sebeb olmaktadır.

7) Akademi ve yüksek okullarda mediko-sosyal hizmetlerinden yararlandırılmalıdırlar.

8) Üniversitelerde polis - faşist komando işbirliğine son verilmeli, önceki uygulamaların zihinlerde bıraktığı duygu ve düşünceler böylece silinmelidir.

9) Yüksek okullardaki taksit meselesi halk yararına bir çözüme kavuşturulmalı ve parasız öğrenim her dalda sağlanmalıdır.

10) Akademi ve üniversitelere bağlı yüksek okulların yönetimine köklü çözümler getirilmelidir. Bugünkü haliyle yönetimde; akademi ve üniversitelere ne tam bağlı oldukları, ne de özerk okullar oldukları belirsizdir. Bu durum ise uygulamalarda yöneticilerin keyfî davranışlarını peşinden getiriyor.

11) Üniversitelerdeki kürsü despotluklarına son verilmelidir. Asistanlar yönetiminde ve diğer konularda; düşüncelerini özgürce söyleyebilmelidirler. Eski ilke zihniyetiyle asistanların çile çekmelerine elbirliğiyle son vermeliyiz. Bilimsel yeteneği yerinde olmasına rağmen şahsî ve ideolojik karşı duruşlar yüzünden üniversiteleri terke mecbur edilenlerin sayıları kabarıktır.

marksist ekonomi el kitabı

ernest mandel

2.baskı

30 lira

Garant İş Hanı 36/12 Cağaloğlu — İstanbul